

De Tiendaagsche Veldtocht.

DOOR

W. E. VAN DAM VAN ISSELT,
Gepensionneerd Luitenant-Generaal.

II.

(Vervolg en slot van bladz. 437.)

De Kroonprins had den aanvang van de manoeuvre tegen het Maasleger uitgesteld tot 7 Aug. Op 5 Aug. tegen den middag had de C. van dat leger order ontvangen om in de richting van de Nethe te marcheeren; ook het Scheldeleger zou dat doen, doch dit laatste kreeg eerst een etmaal later daartoe den last en inmiddels zat vrijwel ons geheele Veldleger er tussehen! Eenige uren later nieuwe bevelen voor DAINE: daar 2 Nederlandsche Divisiën zich zouden willen meester maken van Venlo en 2 andere het Scheldeleger moesten vasthouden — men schreef hierbij de Nederlandsche legerleiding dezelfde divergeerende, bovendien principieel onjuiste lokale punten-strategie toe, waaraan men zelf mank ging — moest DAINE het Maasleger te Hechtel concentreeren en vandaar in N. richting rukken. Het was als gevolg van deze order, dat hij 6 Aug. op onze Z.waarts rukkende Marsch-Divisie stootte.

Den 6en ontving DAINE door den Minister van Oorlog, dien men had verwijderd en die nu als zijn adviseur, Chef van den Staf of als verbindingsofficier zou dienst doen (!), een nieuwe order, nu weer om het Scheldeleger te naderen. Zij werd bevestigd door een tweede, in den vroegen morgen van den 7en ontvangen, luidende, dat sterke Nederlandsche afdeelingen te Veerle waren (reeds op den middag van 5 Aug.!), dat DAINE op Diest moest rukken, er e.q. den vijand verjagen en dan naar het Scheldeleger marcheeren, hetwelk over Lier richting Diest zou rukken, doch eerst ernstig zou aanvallen, wanneer DAINE zou hebben aangevallen! De Belgische legerleiding besloot nu tot het moeilijkste en gevaarlijkste wat er was: een concentratie op de binnen-vleugels, om het Nederlandsche Veldleger in de tang te vatten, waarbij het Maasleger de kastanjes uit het vuur moest halen; op een *vereeniging* van beide deelen te Diest waren de kansen 5 Aug. reeds verkeken!

Ordre, contre-ordre ... men moet erkennen, dat de *désordre* daar niet groot was, want den 7en voerde DAINE de 3e tot 4e order binnen 2 etmalen gehoorzaam uit door van Hasselt in W. richting te rukken. Daar de Prins van Oranje dien dag zijn beoogden concentrischen, tevens omvattenden aanval op het Maasleger begon in te leiden met

de 2e, de 3e en de Marsch-Divisie, waarachter $\frac{1}{2}$ der 1e Divisie als algemeene reserve zou volgen, leidde dat tot een ontmoetingsgevecht bij Kermpst, waar DAINÉ's leger stootte op de cavalerie der 3e Divisie, later door deelen van haar voorste Brigade ondersteund. Het liep ten voordeele van de Belgen af ¹⁾. De voorhoede onzer 3e Divisie trok in W. richting terug, doch daar DAINÉ zich blijkbaar het gevaar bewust werd, waarin hij bij verder doorstooten zou geraken, trok hij richting Hasselt terug, aldus zijn hoofd tijdig terugtrekkende uit den strik, waarin hij bij stipte uitvoering van de hem gegeven bevelen ontwijfelbaar ware geraakt. De Prins beoogde den aanval op Hasselt eerst op den 9en, wilde zijn troepen daartoe den 8en in een engen kring rondom Hasselt gereed stellen, waartoe de 2e Divisie die plaats uit het Z.W. (St. Truyen) zou naderen, tevens om DAINÉ den terugtocht naar het hart van België, derhalve ook naar het Scheldeleger, af te snijden. De 3e Divisie zou Hasselt uit het W. naderen, de Marsch-Divisie nagenoeg uit het Noorden ²⁾. De uitvoering van deze bewegingen leidde reeds *in den morgen van den 8en* tot een ontmoeting W. van Hasselt met de achterhoede van DAINÉ, die met zijn, zij het gehavende, hoofdmacht handig wist te ontkomen richting Tongeren—Luik. Wel werden treinen en achterblijvers gevangen gemaakt en stichtte onze Lichte Cavalerie kort O. van Hasselt nog verwarring in DAINÉ's hoofdmacht, waarbij 5 bronzen vuurmonden werden vermeersterd ³⁾.

Had niet onze legerleiding voor den 8en een gereedstelling beoogd, in stede van den aanval zelve, waartoe de afstanden volkomen in staat stelden, hadden niet de bevelen voor den 8en ons Hoofdkwartier zeer laat verlaten, had de Prins het advies van zijn Chef van den Staf gevolgd en de 2e Divisie niet gedirigeerd op Hasselt, doch op Tongeren (desnoods slechts Cortessem) op 's vijands terugtochtsweg, had de Hertog van SAKSEN-WEIMAR zijn gewone voortvarendheid betoond, zoodat zijn Divisie, gelijk beoogd, om 5 en niet om 7 uur voorm. op marsch ware gegaan ⁴⁾, had onze Lichte Cavalerie-Brigade haar vervolging niet kort O. van Hasselt gestaakt, er ware vermoedelijk niets van DAINÉ's leger terecht gekomen. Generaal TONNET zinspeelde op „een voorspel van Sedan, dat het moreele gevolg van den veldtocht belang-

1) Het was voor ons na Leuven de bloedigste ontmoeting van den T.V. De verliezen zijn over het geheel zeer lage geweest: voor het geheele Nederlandsche leger tijdens den geheelen T.V. ongeveer 1100 man aan dooden, gewonden en vermisten. Zie den gedetailleerden staat van DE BAS, Bijl. XIV.

2) Vergelijk de schets bij TONNET, 1907, blz. 28, en mijne opmerking hierna op blz. 489.

3) Onze Koning schonk na afloop van den T.V. er daarvan twee aan den Prins van Oranje; de 3 andere werden bestemd om daaruit de Metalen Kruizen (vrijwillig en dienstplichtig) te slaan.

4) SAKSEN-WEIMAR ontving de orders voor 8 Aug. eerst om 4 uur voorm. van dien dag; daar zijn troepen uiteen gelegerd waren, was uitvoering van de ontvangen order hem onmogelijk. De Divisie stelde zich om 7 uur in beweging. De Vrijwillige Jagers der Utrechtsche Hoogeschool stonden reeds om 2.30 voorm. te St. Truyen op de markt tot den afmarsch gereed; zie COSTERUS, blz. 207.

rijk zou hebben verhoogd".¹⁾ Nu was het Maasleger voor den verderen korten duur van den veldtocht buiten gevecht gesteld, doch het heeft zich snel weer hersteld.

Hasselt heeft voor onze legerleiding wèl een samenloop van tegenstrevende omstandigheden opgeleverd — de beruchte „unberechenbare Zwischenfälle" — want Generaal DIBBETS, die te Maastricht een mobiele colonne had doen vormen onder Generaal VAN BOECOP (een bataljon of meer, 1 tot 2 eskadrons kurassiers en ½ tot 1 batterij veld-artillerie), waarmede schier dagelijks een uitval werd gedaan, meermalen richting Tongeren, zond er op den meest beslissenden 8en Aug. juist geen uit! Nauwelijks was de Prins VAN ORANJE dien dag te Hasselt meester van het gevechtveld, of hij zond een majoor van den Generalen Staf naar Maastricht om zulk een uitval te gelasten. Stipte en spoedige uitvoering van het bevel kon niet voorkomen, dat Generaal VAN BOECOP, den 9en 's morgens tusschen 3 en 4 uur te Tongeren komende, daar omstreeks 16 uur te laat kwam! ²⁾

De bewering van Generaal KNOOP — n.l. dat de Prins VAN ORANJE *bevel* heeft gegeven om de vervolging te doen staken, omdat hij meer was gekomen „om België te winnen dan te overwinnen"³⁾ — kan, na al wat later daartegen is ingebracht — hier onbesproken blijven.⁴⁾ Zij is niet door feiten gestaafd, in strijd met gedeelten van brieven en bevelen van den Prins, en ook met de groote teleurstelling van dezen, toen hem 12 Aug. bij Leuven door de tusschenkomst van Frankrijk en Engeland de vruchten eener *algeheele* overwinning op het *allerlaatste* oogenblik werden onthouden.

Hoewel de ochtend-affaire bij Hasselt nauwelijks den naam van een gevecht en zeker niet dien van „slag" mag dragen — alleen de 3e Divisie kwam eenigermate in gevecht, de 2e Divisie alleen in aanraking met achterblijvers en treinen des vijands, de Marsch-Divisie in het geheel niet — en hoewel de hoofdhandeling voor de Divisiën om 8 à 9 uur voorm., voor de vervolgende Lichte Cavalerie-Brigade omstreeks den middag was afgelopen, schonk de Opperbevelhebber 9 Augustus het Veldleger andermaal een rustdag, aanvankelijk nog met het voornemen om DAINE's leger op 10 Aug. naar Tongeren in de richting van Luik te volgen in samenwerking met de mobiele colonne uit Maastricht. ⁵⁾

¹⁾ Militaire Spectator. 1907, blz. 30.

²⁾ DE BAS, blz. 717/9. WÜPPERMANN, blz. 172/3. VAN DER KEMP, blz. 211/33, die hier over de kern der zaak heenloopt. Hij stelt ten onrechte VAN BOECOP's aankomst op 10 Aug.

³⁾ T.a.p., blz. 79.

⁴⁾ Men zie daaromtrent TONNET, 1907, blz. 33/4 en de er aangehaalde oordeelvellingen.

⁵⁾ Het woord „vervolgen" zou hier misplaatst zijn. „Naar Tongeren"; zie DE BAS, blz. 720/1 (De Prins 9 Aug. voorm. uit Curingen aan den Koning). TONNET, 1907, blz. 30/3. Daarmede is de geheele theorie van WÜPPERMANN, blz. 254 omgevallen, krachtens welke deze (trouwens 50 jaar geleden) een aannemelijke

Van de Orangistische tegenomwenteling te Luik e. o. bleek *niets*. Het was trouwens voor zulk een beweging ongunstig, dat het Maasleger daarheen had kunnen ontsnappen. Het werd meer en meer duidelijk, dat de Prins VAN ORANJE met zijn beweging richting Luik een *staatkundige* hersenschim had nagejaagd, welke dreigde het *strategisch* wel-slagen van den veldtocht in gevaar te brengen. Toen de Prins in den nam. van 9 Aug. zekerheid kreeg, dat DAINE Luik bereikt en onze mo-biele colonne uit Maastricht Tongeren bezet had, besloot hij eindelijk den teugel te wenden om zich tegen het Scheldeleger te richten. Daarmede trad de 3e en laatste phase van den veldtocht in. Het werd hoog tijd. De tijd drong thans nog meer, want Generaal CHASSÉ had *op eigen gezag* in den vroegen morgen van 6 Aug. een wapenstilstand voor Antwerpen e. o. aangegaan, welke weliswaar in den nam. van 8 d.a.v. door onze Koning ongedaan werd gemaakt, maar het nu wel tot zekerheid maakte, dat het Scheldeleger niet langer bij zijn volkomen onbewegelijkheid zou volharden.

* Er werd toen in ons Hoofdkwartier voor de volgende dagen een naar de destijds geldende beginselen en omstandigheden zeer goed omsingelingsplan in elkaar gezet om het Scheldeleger te Leuven *volkomen* in te sluiten.¹⁾ Dit leger was n.l. naar Aerschot gemarcheerd, had de rugdekking van ons Veldleger te Diest niet durven aanvallen, hoewel men wist, dat zij slechts eene brigade telde, en was op het vernemen van DAINE's nederlaag naar Leuven gerukt, in de hoop die in staat van verdediging gebrachte vesting tot dekking van de hoofdstad te kunnen houden, totdat Fransche hulp zou zijn opgedaagd, om welke na wikken en wegen 9 Aug. was gevraagd.

De Prins VAN ORANJE wilde de beoogde insluiting uitvoeren met onze 3 Divisiën en zijne reserve. Tegen DAINE's leger, vooreerst een quantité négligeable, werd tot dekking van den rug van ons Veldleger toen de Marsch-Divisie achtergelaten, die tevens tot taak kreeg de krijgsgevangenen, alsmede den vrij belangrijken oorlogsbuit aan geschut, wapenen, enz., bij Hasselt gemaakt, af te voeren en weer flank en rug van het Veldleger tegen Limburg te dekken, hetgeen, gelet op het hiervóór omtrent Eindhoven vermelde (blz. 433), alleszins noodig was. Die Divisie viel derhalve weer meerendeels terug in hare oorspronke-

verklaring meende te kunnen geven, waarom de vervolging bij Hasselt niet krachtig noch ver genoeg is doorgezet. Volgens Generaal DE BAS heeft Generaal BOREEL bevel gegeven om haar te staken. Deze Generaal was nog, hoewel hij onze *Lichte* Cavalerie-Brigade commandeerde, voor bijeen- en terughouden van zijn ruitery meer als „Schlachtencavalerie”; verg. TONNET, 1906, blz. 974/5. Als een der redenen is ook genoemd, dat die Brigade de laatste 72 uur er 56 in touw zou zijn geweest, doch dit gold wél het regiment Huzaren no. 6 (WÜPPERMAN, blz. 251; het was heen en weer naar de Marsch-Divisie geweest), dat, richting Tongeren gedirigeerd, aanvankelijk geen voeling met den vijand heeft gehad, doch niet de 2 × 2 eskadrons Dragonders, die het hoofdaandeel aan de *rechtstreeksche* vervolging hebben gehad.

¹⁾ Glashelder zette de Prins den Koning zijn plan uiteen in een door Generaal DE BAS vermelde brief uit St. Truyen, d.d. 10 Aug., bij zijn officieel rapport aan den Koning.

lijke rol van etappentroepen. Daar verder werd bepaald, dat het detachement VAN BOECOP voorloopig te Tongeren zou blijven, werden nu de etappentroepen voor het eerst uit een onzer vestingen versterkt.

Om het Scheldeleger den terugtocht op Brussel af te snijden, zou één onzer Divisiën het Zuidelijk omgaan, vervolgens uit het W. aanvallen. Die Divisie had verreweg den grootsten marsch te verrichten, daar de beide andere vooreerst Leuven uit het O. zouden naderen; daarom werd er de Divisie onder den meest voortvarenden commandant voor uitgekozen, n.l. de 2e onder den Hertog VAN SAKSEN-WEIMAR.¹⁾ Zij kwam daartoe aan het hoofd, terwijl nu aan haar commandant tot het vervullen van zijn zelfstandige taak de Lichte Cavalerie-Brigade door de 3e Divisie moest worden overgegeven. Om de onderneming zoo goed mogelijk te doen slagen, werd 1e. de marsch VAN SAKSEN-WEIMAR, welke oorspronkelijk tusschen de bosschen van Heverlé en van Meerdael was beoogd en daarmee te dicht onder de werkingssfeer van het Scheldeleger en de vesting Leuven bleef, Z. van laatstgenoemd bosch verlegd; zou 2e. de 3e Divisie langs den grooten weg Thienen—Leuven slechts langzaam vorderen om de omtrekking den tijd te schenken tot haar recht en op haar plaats te komen en zou 3e. de 1e Divisie de 3e rechts begeleiden langs den grooten weg Diest—Leuven om ten slotte, indien de vijand op Leuven terugging, met één Brigade die vesting N. te omgaan, aldus de hand te reiken aan SAKSEN-WEIMAR op den IJzeren Berg W. van Leuven en de omsingeling tot een *volkomene* te maken. Directieven voor enkele dagen gaf ons Hoofdkwartier weliswaar niet uit, doch dat laatste stond duidelijk in het bevel voor de 1e Divisie voor 12 Augustus.

Daar Koning LEOPOLD weldra bericht had ontvangen, dat DAINE's nederlaag bij Hasselt niet zoodanig was als de eerste indrukken deden vermoeden, had hij zijn plan tot een concentrischen aanval op ons Veldleger andermaal opgevat, zijn leger derhalve in O. richting weer in beweging gesteld, thans stellig zijn verderf tegemoet. Dit leidde tot een ontmoetingsgevecht op 11 Augustus bij Bautersem van een Belgische Brigade met de voorposten onzer 3e Divisie, hetwelk — evenals Kermpt — *tactisch* eenig verlies voor onze minderheid met zich bracht, doch *strategisch* stellig winst, daar het Scheldeleger meer in den strik geraakte, naarmate het verder O. doordrong. De C. van genoemde Divisie zette dan ook zeer terecht zijn gros niet in. O.m. hiervan was een gevolg, dat het den 12en tot een gevecht met de Belgen kwam, niet *te*, doch Oostelijk van Leuven.

De door den Prins VAN ORANJE en zijn Chef van den Staf DE CONSTANT REBECQUE zoo goed ontworpen en in gang gezette omsingelingsmanoeuvre zou met een *volkomen* succes zijn bekroond, 12 Augustus 1831 ware voor de Belgen een Ulm of een Sedan geworden met een volkomen débandade²⁾:

¹⁾ WÜPPERMAN, blz. 315. DE BAS, IV, 1e st. blz. 743.

²⁾ De Prins 12 Aug. aan den Koning. Brief van Lord RUSSELL van 15 Augustus 1831.

1°. Indien niet de gezanten van Frankrijk en Engeland namens de groote mogendheden reeds in den voormiddag ingegrepen en den Prins VAN ORANJE genoopt hadden een wapenstilstand te sluiten, vóór de vijand volkomen binnen Leuven opgesloten was. Onze Koning, die tot elken prijs wilde voorkomen, dat uit het beperkt conflict een Europeesche oorlog zou voortvloeien, had n.l. den Prins VAN ORANJE zoodanige instructie doen toekomen, dat hij de oorlogshandelingen terstond moest beëindigen, zoodra zekerheid bestond van het binnenrukken van een Fransch leger in België.¹⁾ Dit had ter sterkte van bijna 50.000 man onder Maarschalk GÉRARD in den nam. van 9 Aug. de Belgische Zuidgrens overschreden en was met zijn voorhoede reeds tot Wavre gevorderd. Het was voor den Prins VAN ORANJE en de zijnen een hard gelag om zich aldus op het *allerlaatste* oogenblik de *volledige* vruchten van alle inspanning en opoffering te zien ontnemen, doch — na eenige aarzeling — ook de Prins VAN ORANJE was te goed soldaat: het was bevolen, het moest en hij gehoorzaamde.²⁾ De heftige, bewegelijke Hertog VAN SAKSEN-WEIMAR, die 12 Aug. met zijne Divisie door zijn snellen 3-daagschen marsch en omtrekking het hoofdaandeel in de volledige overwinning zou hebben gehad en, reeds geladen, in den loop van den dag den Franschen Gezant bij het Belgische Hof, Generaal BELLARD, op zijn schreden terug verwezen had met de woorden: „Ik ben hier gekomen om te vechten, niet om te onderhandelen”, was buiten zichzelf van woede, toen hij W. van Leuven, op den IJzeren Berg, het bevel ontving om de oorlogshandelingen te staken³⁾.

2°. Indien niet de Commandant onzer 1e Divisie de helft van de hem duidelijk in het Veldlegerbevel voor 12 Augustus aangegeven taak (blz. 479) volkomen buiten uitvoering, vermoedelijk ook buiten beschouwing had gelaten, waardoor zijn uiterste rechtervleugel niet nabij den IJzeren Berg de hand heeft gereikt aan SAKSEN-WEIMAR's N. vleugel, doch ten *Oosten* van Leuven is gebleven. Daardoor is de beoogde *volkomen* insluiting niet tijdig tot stand gekomen; zij zou zeker ook niet zijn verkregen, al had het gevecht kunnen voortduren tot de duisternis. Aangezien de kring niet volledig gesloten was, had de Belgische Koning, die anders zeker, als NAPOLEON III bij Sedan, gevangen zou zijn gemaakt, gelegenheid om onder bedekking van zijn Cavalerie-Brigade te ontsnappen. Evenzoo vond het Scheldeleger — nadat aan ons de wapenstilstand, den Belgen de ontruiming van Leuven, nog vóór den 13en

¹⁾ Tot alle hooge militaire autoriteiten buiten het Veldleger was reeds iets eerder van 's Koningswege het bevel gekomen, om alle offensieve operatiën te staken. TONNET, 1907, blz. 34/5.

²⁾ Brief van W. RUSSELL: „Indeed, it was hard for him the cup dashed from his lips just as he was going to enjoy the delicious draught of revenge”.

³⁾ Men leze de vermakelijke scenes, welke zich hierbij hebben afgespeeld („Ik ben beschaamd, dat Uw Koning (n.l. de Engelsche) mijn zwager is”, enz., enz.), bij DE BAS, WÜPPERMANN, BOSSCHA, den Belgischen Generaal EENENS. Voorts den belangwekkenden brief van Sir WILLIAM RUSSELL, dd. 15 Aug. 1831, thans door diens kleinzoon, den tegenwoordigen Engelschen Gezant bij ons Hof, ter openbaarmaking afgestaan voor de Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, Juli 1931.

middag opgelegd was — een deur nog open om zijn afmarsch *dadelijk* te beginnen.

Had de Commandant der 1e Divisie begrepen, waarom het 12 Aug. ging en wat hem in duidelijke termen bevolen was, dan was hij „bij het aanbreken van den dag” met zijne beide Brigades *naast elkaar* voorwaarts gerukt *ter weerszijden* van den straatweg Diest—Leuven, de 2e Brigade op den *rechtervleugel*¹⁾. Waarom — in strijd met den algemeen geldenden regel — hier in het Veldlegerbevel duidelijk de 2e Brigade was aangewezen om mee te manoeuvreeën en N. te omtrekken, is *nimmer ergens* aangegeven; het doet er eigenlijk ook weinig toe: het was bevolen²⁾. De D.C. had dan zijn 1e Brigade „over den Pellenberg links in gemeenschap moeten trachten te stellen met de 3e Divisie, om deze des noodig te ondersteunen”. M.a.w. deze Brigade had *Z.O.* van den kunstweg *in gevecht* moeten worden *gebracht*, zoo mogelijk omvattend tegen den N. vleugel van 's vijands stelling voorwaarts van Leuven, om op die wijze den frontaanval van de 3e Divisie op de meest werkdadige wijze te ondersteunen; daarentegen had de 2e Brigade N.W. van den straatweg voorloopig *buiten gevecht* moeten zijn *gehouden*, om daarmede naar bevind van zaken te handelen, d.w.z. „wanneer de vijand binnen Leuven terugtrekt” (kon het eenigszins zijn, reeds eerder!) te manoeuvreeën, zooals de C.V. onder aanduiding van de punten St. Adrien—Herent—uitersten vleugel van Saksen-Weimar zoo overduidelijk en meesterlijk had aangegeven. Aan de gestelde, evenvermelde voorwaarde werd weldra voldaan, want volgens 's Prinsen rapport aan den Koning noodzaakten de 3e Divisie en *eene* Brigade der 1e den vijand om „*spoedig* op Leuven terug te trekken”³⁾. De beslissende zet kon dus beginnen! Es wär zu schön gewesen! Volgens VON MOLTKE is strategie niets anders dan „ein System der Aushülfen”; de gevechtsleiding vraagt niets meer dan: minder fouten maken dan de tegenpartij en een ieder, die krijgsgeschiedenis heeft gestudeerd, weet, dat ook op het gebied van oorlogvoering en gevechtsleiding het ideale slechts hoogst zelden en met een lantaarntje valt te vinden.

Wat is er geschied? Door een verkenning van Luitenant-Kolonel GEY — gedetacheerd van het O. I. Leger en toegevoegd aan den Staf der 1e Divisie — was de stelling van de meest Noordelijke Belgische Brigade bij Lubbeek op de O. helling van den Bollenberg den D.C. in den avond van 11 Augustus bekend. Dientengevolge is — terwijl

1) Den 11en had hij zelfs in 3 colonnes gemarcheerd (WÜPPERMANN, blz. 324); nu ging het in èene colonne.

2) Het bewuste bevel vindt men bij WÜPPERMANN, blz. 335/6.

3) In zijn hiervóór vermeld plan van 10 Aug., aan den Koning geschreven, had de Prins VAN ORANJE die N. omtrekking *niet* afhankelijk gemaakt van bovenbedoelde voorwaarde, want daarin stond, dat de 1e Divisie de overgangen over Dijle en Kanaal reeds den 11en laat of den 12en vroeg moest vermeesteren. Plan en bevelen zijn dus niet geheel met elkaar in overeenstemming geweest. Het plan was strategisch ruimer, de bevelen waren voorzichtiger en, gelet op de omstandigheden, vermoedelijk beter.

onbegrijpelijkerwijze met de *Tweede* Brigade aan het hoofd (dus niet in twee colonnes) is gemarcheerd, zoodat ook de voorhoede uit deze werd genomen en dus met *die* Brigade wel zeker niet meer gemanoeuvreed zou kunnen worden ¹⁾ — die voorhoede onmiddellijk Z.waarts van den kunstweg naar Leuven in de richting van dien vijandelijken vleugel getrokken. Toen de voorhoede op weerstand stuitte, is, om Lubbeek van 2 zijden aan te vallen, van het hoofd der 1e Brigade een kleine tweede colonne Z.waarts van dien weg gezonden. Later „zijn de 4 resterende bataljons der 2e Brigade de voorhoede gevolgd” ²⁾. Met dezen maatregel was manoeuvreren met de 2e Brigade in den geest van het Veldlegerbevel voor den 12en vrijwel uitgesloten; zij was gebonden *bezuiden* den straatweg. Doch met verwisseling van de nummers der Brigades had nog volkomen *in den geest* van dat bevel kunnen zijn gehandeld. Nu stelt zich echter onbegrijpelijkerwijze naast Overste GEY aan het hoofd van de beweging — heuvel op, heuvel af, de Belgen achterna, van den Bollenberg naar den Pellenberg en van dezen naar den Looberg, om aldaar *bezuiden* den straatweg den gevechtsdag door het intreden van den wapenstilstand te besluiten — Kolonel CLEERENS, Chef van den Staf der 1e Divisie, rechterhand en naaste adviseur van den D.C., de man, die — zoo de D.C. dat een oogenblik uit het oog mocht verliezen — angstig moest waken, dat de *strategische* grondgedachte van het algemeen bevel voor den 12den toch *volkomen* tot haar recht mocht komen: troepen sparen, Noordelijk aanhouden, St. Adrien—Herent. Hij neemt nog een hoofdofficier uit den Divisie-Staf mede! ³⁾ De Divisie-Commandant blijft met zijn zoon en één adjunct over ... „terwijl de 1e Brigade *mede Zuidwaarts* van den Diesterstraatweg begon aan te houden” ⁴⁾. Verband met den N. vleugel der 3e Divisie was toen nog niet tot stand gebracht. Het einde laat zich denken: achter een bescheiden voorhoede en een onschuldigen linkerzijtroep (de Jagers van VAN DAM) aan werd de *geheele* Divisie *achtereenvolgens bij gedeelten* Zuid van den straatweg in gevecht gezogen, zulks bij gemis aan elke doelbewuste, de ontvangen bevelen indachtige gevechtsleiding.

Bij het intreden van den wapenstilstand stond de 2e Brigade op den Looberg, de 1e iets N. daarvan ter weerszijden van den kunstweg naar Leuven ⁵⁾. Vermoedelijk is geen ruitser N. van dien weg geweest, want de lanciers stonden toen geheel op den *linkervleugel* van de *linkerbrigade* ⁶⁾. Evenzeer als Generaal TONNET eertijds ten aanzien van de

¹⁾ Heeft de D.C. hier de *Garde* willen achterhouden? Verg. noot ²⁾ op blz. 432.

²⁾ Men leze het zeer duidelijke relaas bij WÜPPERMANN, blz. 337 e.v.

³⁾ Geen enkele Divisiestaf was in 1831 zóó met hoofdofficieren toegerust als juist de 1e.

⁴⁾ WÜPPERMANN, blz. 343. Wij cursiveeren.

⁵⁾ WÜPPERMANN, blz. 358/63.

⁶⁾ Zie de duidelijke teekening, door 1e luitenant-adjutant der schutterij P. VAN WAESBERGE vervaardigd naar een op het terrein gemaakte schets betreffende de opstelling der 2e en een deel der 1e Brigade 1e Divisie (Zijn „Herinneringen uit den Veldtocht 1831”).

3e Divisie op 5/7 Aug. sprak van de „zeer slappe gevechtsleiding onzerzijds”¹⁾, is dat ook hier toepasselijk; ditmaal echter waren de gevolgen van veel wijdere strekking. Zeer terecht schreef BOSSCHA: „De medewerking van de Eerste Divisie tot den frontaanval op Leuven voorkwam eene gebeurtenis, welke onberekenbare gevolgen zou gehad hebben”. Hij onderstelde, dat „bij de Divisie de taktische kracht ontbroken heeft”, waardoor „de gelegenheid ontgaan is van een allerbijzonderst gewicht te leggen in de uitkomst van dien dag” en zegt elders: „Toen het gewicht van het verzuim ontdekt werd, was het te laat om het te herstellen”²⁾. De vraag, in welke mate de C. der 1e Divisie er in had kunnen slagen om de hem gegeven opdracht uit te voeren in verband met a. het moeilijke, wegenarme terrein N.O. van Leuven; b. het gemis aan een pontontrein, zelfs aan elementaire overtochtsmiddelen (men moest de Dyle en het Kanaal naar Mechelen over); c. het feit, dat de Belgen zeer terecht de overgangen over dat Kanaal tot Campenhout (elementair?) hadden vernield, blijft hier buiten bespreking; ruimere toebedeeling met cavalerie (nu: lichte troepen) ware in elk geval gewenscht geweest.

Juist om te toonen hoeveel er voor ons nog steeds uit den T.V., zoowel in strategisch als ook in tactisch opzicht, valt te leeren, is dit geval, dat meermalen onvoldoende is belicht, hier nader uitgewerkt in mijne overigens strategische en krijgsgeschiedkundige studie³⁾. Wat op dezen dag bij de 1e Divisie heeft plaats gevonden, kan bij onvoldoend krachtige gevechtsleiding en gemis aan contrôle telkens weer gebeuren.

Zoowel wat betreft de leiding van operatiën in het groot, voor den stafdienst, de gevechtsleiding, om te toonen, hoe het onder verschillende omstandigheden wèl en hoe het niet moet, voor de onderlinge samenwerking, voor de waarde van het initiatief en de gevolgen van gemis daarvan blijft de T.V. voor ons steeds overrijk aan zeer leerzame momenten. *Moge dan de 100-jarige herdenking er toe leiden, dat aan dien veldtocht weer hernieuwde, kan het zijn verhoogde aandacht worde geschonken bij de eerste opleiding van den officier en diens hoogere vorming!*

Op grond van de tusschenkomst der groote mogendheden en 's Konings voor dat geval ontvangen instructiën ving de Kroonprins 13 Aug. den terugmarsch naar de Noord-Brabantsehe kantonnementen weer aan; 20 d.a.v. waren alle afdeelingen weer op den oud-Vaderlandschen bodem teruggekeerd. Op eerstgenoemden dag trok de 2e

1) Militaire Spectator, 1906, blz. 971.

2) BOSSCHA, III, blz. 568 en 572.

3) Zie verder DE BAS, IV, 1e st., blz. 764, 773 en 786, alsmede Aant. 463. Hij geeft terecht een deel der schuld aan de „niet van overijling vrij te pleiten verrichtingen van Overste GEY en Kolonel CLEERENS”. Voorts van mijne hand: De Jagers van VAN DAM, blz. 79/85 en 95. WÜPPERMANN, blz. 363, stelde voorop, dat „de 1e Divisie gaandeweg van hare aangegeven operatielijn is afgedwaald”, doch heeft het gebeurde overigens vergoelijkend besproken.

Divisie „ten teeken van onze volledige overwinning” dwars door het inmiddels door alle Belgische troepen ontruimde Leuven en had daarbij het „streelend gevoel” bij haar intrede in een der oproerigste steden van België de bevolking verbaasd te zien op den aanblik van ons leger ¹⁾.

Wanneer wij na deze schets betreffende den Tiendaagsche Veldtocht een terugblik werpen op de elf dagen van 2 t/m 12 Augustus 1831, kan worden geconstateerd, dat die veldtocht, *naar den vorm geoordeeld*, in vele opzichten schitterend is verlopen, *in zijn wezen* echter veel minder.

Naar den vorm heeft de T.V. meerendeels een Napoleontisch verloop gehad, zooals wij dat reeds uit NAPOLEON's eerste veldtocht van 1796 in Italië kennen (ook een strategische doorbreking) en zooals ook zijn laatste, die van 1815, stellig nog zou hebben getoond, ware die niet volkomen gestrand op hetzelfde euvel, waaraan 1831 onzerzijds ook mank is gegaan: het minder energiek gebruik maken van den tijd.

1°. Vond de veldtochtsopening als overrompelend plaats. Onze Koning had de Belgen via de Londense Conferentie door zijn verklaringen van 21 Mei, 22 Juni en 12 Juli 1831 gewaarschuwd; tot slot had CHASSÉ zijn partiëelen wapenstilstand op 1 Augustus moeten opzeggen. Een eigenlijke oorlogsverklaring heeft dan ook niet meer plaats gevonden. Hoogst verrassend voor de Belgen viel ons Veldleger het Zuiden binnen; zelfs voor menigen Noord-Nederlander kwam die daad nog zeer onverwacht. 2°. Drong de Prins VAN ORANJE zich wigvormig met zijn Veldleger tusschen beide gescheiden tegenstanders in; dat daarna om staatkundige redenen eerst met de zwakkere helft werd afgerekend, was minder juist gezien. Ware de Fransche hulp één dag eerder door de Belgen ingeroepen of verleend, het zou ons wapensucces in hooge mate schadelijk zijn geweest. 3°. Werd gedurende de sub 2°. bedoelde phase gemarcheerd in een zeer doelmatigen vorm, zoodat òf tegen het Schelde- òf tegen het Maasleger dadelijk 2 Divisiën in eerste linie konden worden gebracht met de andere en de z.g. reserve als algemeene reserve, hetgeen in het klein doet denken aan het „carré stratégique”. 4°. Werd bij het — na geslaagde doorbreking — achterenvolgens afrekenen met beide gescheiden deelen telkens een minimum van troepen als defensieve vleugel of rugdekking achtergelaten tegenover dat gedeelte des vijands, hetwelk niet werd aangevallen; daardoor werden de kansen op een relatieve meerderheid wel tot absolute zekerheid opgevoerd. 5°. Zijn de krachten steeds zóódanig

1) COSTERUS, blz. 207. Tal van gunstige getuigenissen, ook van gezaghebbende vreemdelingen, als de Engelsche Gezant te 's-Hage BAGOT, de Pruisische militaire attaché, Overste VON SCHARNHORST en de Fransche Gezant in België, Generaal BELLARD, over de prestatieën van onze troepen, hun gunstig militair voorkomen na 11 dagen te velde bij veel hitte, stof, regen en bivakkeeren, ook hun humaan optreden in de kantonnementen tegenover den overwonnen tegenstander zijn bekend. Plaatsgebrek belet daarop nader in te gaan.

bijengehouden, dat desverlangd *al* onze troepen binnen den vereischten tijd tegen één gedeelte des vijands konden worden aangewend, de omstandigheid in aanmerking genomen, dat men noch met zeer mobiele noch met zeer krachtige vijandelijke legerafdeelingen te doen had. Aan de juistheid van deze these wordt geen afbreuk gedaan door het feit, dat bedoeld voordeel op 6 Aug. 1831 bij Houthaalen om hiervóór vermelde redenen (blz. 434/5) allermint aan het licht is getreden. 6°. Is de oorspronkelijke indeeling in strategische eenheden tot het laatst van den veldtocht op uitnemende wijze bewaard, hetgeen een groot voordeel vormt voor een doeltreffende hoogere aanvoering.

Valt er, wat vorenvermelde punten betreft, zeer veel goeds te getuigen, dit geldt in mindere mate *het wezen* van den veldtocht. Er had in korten tijd meer kunnen zijn bereikt. Tegen een der weinige beginselen der oorlogvoering — en bij de strategische doorbreking een der allervoornaamste — heeft onze centrale legerleiding bepaald gezondigd. Er is niet gehandeld met diè energie en beslistheid, welke zoowel de staatkundige als de strategische toestand vereischte. Wat het energiek gebruik maken van den tijd betreft, is de T.V. hoogst bescheiden geweest. Te spoedig zijn rustdagen verleend¹⁾; er is er een overwogen, welke bepaald ongemotiveerd was; de per dag afgelegde afstanden zijn niet groot tot klein geweest (voor de 2e Divisie 19 km; overige 13 tot 15 km). Reeds Generaal DEN BEER POORTUGAEL heeft den T.V. in dat opzicht aan een gerechtvaardigde kritiek onderworpen²⁾. Verre is tijdens den T.V. te zoeken geweest toepassing van het Napoleontische beginsel, voor de offensieve oorlogvoering, inzonderheid voor de strategische doorbreking, geschreven³⁾: „Lorsque, avec de moindres forces, j'étais en présence d'une grande armée, groupant avec rapidité la mienne, je tombais comme la foudre sur l'une de ses ailes et je la culbutais. Je profitais ainsi du désordre que cette manière ne manquait jamais de mettre dans l'armée ennemie pour l'attaquer dans une autre partie, toujours avec toutes mes forces. Je le battais ainsi en détail, et la victoire qui en était le résultat, était toujours, comme vous le voyez, le triomphe du grand nombre sur le petit”⁴⁾.

Al woog nu tijdens den T.V. dat *aantal* niet zóó zeer, omdat de Prins VAN ORANJE met een *bescheiden* numerieke meerderheid België introk, voorts de vijand in twee deelen gescheiden was en bleef, de *tijd* woog des te meer. En van dat „tomber comme la foudre sur l'une de ses ailes”

1) Om dien op 6 Aug. (zie hiervoor blz. 435) hadden de troepen *Cn. gevraagd*. Alleen de volkomen *insider* zou kunnen beoordeelen of hij daarom ook verleend worden *moest*. Bovendien kwam hij bitter weinig tot zijn recht. Op den rustdag van 9 Aug. is, ook door buitenlanders, ernstige kritiek geoefend, gelet op de dreigende Fransche tuschenkomst.

2) De Tiendaagsche Veldtocht, blz. 328/31. „Kleine marschen en groote omzichtigheid bij het Nederlandsche leger”.

3) En op *schitterende* wijze in toepassing gebracht bij de offensieve landsverdediging in 1814. Zie mijn voordracht in Krijgswetenschap 1913/4.

4) Mémoires de GOHIER. Woorden van NAPOLEON.

(derhalve ook geen tijd verloren met voorafgaande doorbreking) is bitter weinig gebleken.

Wanneer wij tot slot nog enkele beschouwingen wijden aan dit punt, dan geschiedt zulks voornl. *ter verklaring*, wat tevens een blik doet slaan in de toenmalige werking van ons Veldlegerorganisme, de toen geldende opvattingen en het kunnen der troepen, alsmede *ter vergelijking* met een eeuw daarna.

Met de *kritiek* zelve moet men hier hoogst voorzichtig zijn, want hoe meer men doordringt in den tijd van 1830/1, hoe meer men tot de overtuiging komt, dat ons volk anders was dan thans, stellig ook het staatsorganisme, dientengevolge zeker ons legerorganisme en de plaats, welke de krijgsmacht in ons volk innam (blz. 418/9). De samenstelling van, verhoudingen en opvattingen in het leger waren geheel andere. Mogen al de grondregelen der strategie eeuwigdurend zijn, de gevechtsleiding en de tactiek waren zeer verschillend van de hedendaagsche. Dat dit laatste in hooge mate de bewapening, de technische hulpmiddelen en die voor de bevelvoering geldt, behoeft geen betoog. Reeds in de toenmalige centrale leiding van den C.V. treedt dit laatste duidelijk aan het licht. Voeg bij dat alles nu nog het „grootte onbekende”, dat door alle tijden heen heeft gegolden voor hen, die handelden, en het is overduidelijk, hoe moeilijk het valt om na honderd jaar alles in redelijkheid naar zijn waarde te waardeeren. Zoo kunnen wij, om een sterk sprekend voorbeeld te noemen, ons ternauwernood los maken van die gescheiden opstelling van Schelde- en Maaslegers, die starre onbewegelijkheid van beide schier tot het laatst; de Prins VAN ORANJE en de zijnen daarentegen mochten ze wel *aannemen* voor de *allereerste* dagen; verder wisten zij van niets. Daarbij, zooals CLAUSEWITZ heeft geschreven: „Die Grundsätze der Kriegskunst sind an sich höchst einfach. Das Krieg führen selbst ist sehr schwer”.

Ons operatieplan was hoogst eenvoudig, al greep het wellicht wat diep in den tijd in. Maar nu de uitvoering! Wanneer wij de voornaamste oorzaken opsporen, waarom het daarbij aan snelheid heeft ontbroken, blijkt, dat zeker ook voor hen, die den T.V. leidden en uitvochten, gold wat wij als motto boven deze studie plaatsten: „het waren al menschen, die hier handelden en niets menschelijks was hun vreemd”.

In hun uitnemend werk „De staatkundige geschiedenis van Nederland” hebben de schrijvers Drs. GOSSES en JAPIKSE de opmerking gemaakt, dat aan het nieuwe Koninkrijk van meet af alle bezieling ontbrak en dat ook de omstandigheden haar niet brachten. „De schildwacht, door de mogendheden op Frankrijk's Noordgrens geplaatst, werd na het gevaar van 1815 door geen enkele angstwekkende gebeurtenis opgeschrikt en kon rustig slapen gaan. De herstelde Bourbons toonden geen neiging tot bedreiging van de Europeesche rust”¹⁾.

¹⁾ Tweede druk, blz. 764.

De schrijvers hebben dat „slapen” stellig in staatkundigen zin bedoeld; doch ook in militair opzicht is het treffend juist: ons krijgsgestuur en daarmee ons leger waren na 1815 duchtig ingeslapen. Scherp heeft Generaal KNOOP de toenmalige regeering gehekeld voor de ongehoorde wijze, waarop het ontwikkelen van den krijgsgesest bij het leger in de jaren 1815/30 was verwaarloosd ¹⁾. 15 jaar na afloop van het Napoleontische tijdperk was het afgegleden tot een echt vredesleger in de minder gunstige beteekenis van het woord. De oorzaken voor het gebeurde in de maanden Aug./Oct. 1830 in de Zuidelijke Nederlanden vallen bijna geheel daartoe terug te brengen. Uiteraard had ook de Generale Staf in dat lot gedeeld. Naast den dagelijkschen, destijds zeer precisen bureaudienst vierde de cartographie hoogtij, gelijk dat in mijn „Zestig jaren hooger militair onderwijs” is geschetst ²⁾.

Aan theoretisch-praktische beoefening van de strategische troepenleiding — de z.g. strategische oefeningen op de kaart en in het terrein, gelijk die aan de Staf-, later Hoogere Krijgsschool ingevoerd, eerst in den Generalen Staf en daarna in onze hoogere troepenleiding hebben doorgewerkt — werd niet gedaan. In de hoogste leiding van den T.V. komt zeer duidelijk aan het licht, dat het ontbrak aan strategisch *denken*, vooral aan oefening in strategisch *handelen*. Er was een uitgesproken tekort aan initiatief in strategischen zin bij de hoogste onderaanvoerders, de D.Cn., aan unité de doctrine in de staven. Ook op de gevechtsleiding en den stafdienst valt, aan de hand van de gegeven bevelen en hunne uitvoering, gegronde kritiek te oefenen. Zoo blijkt ook hier de juistheid van de voor den gewonen mensch geldende waarheid: „que pour savoir quelque chose il faut l'avoir appris”.

De hoogste leiding maakt sterk den indruk van wat men kan noemen „uit de vrije hand” te hebben plaats gevonden. Men gaf bevelen uit, welke veelal wel juist waren, doch of die juist werden uitgevoerd, daarin verdiepte men zich eigenlijk niet. Alle contrôle bij den C.V., ook voldoende krachtige gevechtsleiding bij de D.Cn. ontbrak. Het Hoofdkwartier steeg vroeg te paard, reed uit als bij een groote manoeuvre, legde, voorgegaan door den zoo uitnemend bereden Kroonprins, dikwerf zeer groote afstanden af en werkte dan weer voor den volgenden dag, dikwijls nog onbekend met het lot der Divisiën en de standplaatsen harer stafkwartieren. Als men uit DE CONSTANT'S dagboek leest nopens den nacht 7/8 Aug.: „Rentré chez moi à 4 heures du matin, je fais ma toilette et je pars en avant à cheval à 5 heures” en daarbij kennis neemt van TONNET'S toelichting „Sedert den morgen van den vorigen dag 80 km in den zadel, voortdurend onder den druk der verantwoordelijkheid, dan een nacht, wakende doorgebracht en bij het dagen weder te paard met een dag vol emotie voor de

¹⁾ T.a.p. Dl. IV, blz. 35.

²⁾ Krijgswetenschap, 1927/8, blz. 299 e.v.

borst'', dan klinkt dat alles vlot en kranig voor een bijna 58-jarige, doch men zie niet voorbij, dat hierin de kern der reden ligt, waarom DAINÉ bij Hasselt kon ontsnappen: onze bevelen voor den 8en zijn eerst in den nacht uitgegaan en SAKSEN-WEIMAR was ten minste 2 uur te laat om hem den pas af te snijden (blz. 476 met noot 4). Houthaelen is mede veroorzaakt, doordien onze Veldlegerleiding op dien vleugel geen oog in het zeil heeft gehouden (blz. 435) en over de vraag, of het *uitnemend* bevel voor 12 Aug. voor de 1e Divisie inderdaad ook strategisch juist werd uitgevoerd, heeft men zich blijkbaar het hoofd absoluut niet gebroken! Dien dag was het Hoofdkwartier zeer nabij en DE CONSTANT is, zij het laat, nog bij de 1e Divisie geweest ¹⁾).

Vergeeten wij overigens *in het algemeen* niet het enorm verschil in verbindingsmiddelen voor de hoogste bevelvoering tusschen toen, louter en alleen bereden ordonnansen, en thans ²⁾). Het doet vreemd aan te lezen, dat alle bevelen voor de veldtochtsopening, welke reeds enkele dagen gereed lagen, 1 Aug. om 3 uur nam. het Hoofdkwartier te Breda verlieten en toen door één ordonnansofficier nog naar Eindhoven (3e Div.) en St. Oedenrode (Marsch-Div.) moesten worden gebracht!

Reeds lang vóór den grooten oorlog heeft Generaal TONNET — zeker de a.s. „commandoposten'' voelende aankomen —, den T.V. kritisch besprekende, geklaagd over „gemis aan hokvastheid'' ³⁾). Al kan men nu niet die starre cpn. van 100 jaar later eischen, het ging ook in dit opzicht teveel „uit de vrije hand'' ⁴⁾). Dikwerf worden in de hoogere bevelen een algemeene schets van den eigen toestand en voornemens in breede lijnen (c.q. directieven) gemist, wat het voor de D.Cn. te moeilijker maakte om in den geest der legerleiding te handelen.

Toepassing van het MOLTKESCHE beginsel: „getrennt marschieren, vereint schlagen'' was tijdens den T.V. nog verre te zoeken; dit heeft de bereikte uitkomsten in ongunstigen zin beïnvloed. Toch mocht men wel wat wagen, daar men er stellig op kon rekenen, dat bij doelmatige gevechtsleiding, d.w.z. het zoo noodig voorloopig sleepende houden van

¹⁾ WÜPPERMANN, blz. 360.

²⁾ Eerst tijdens den Veldtocht werd bevolen, dat ordonnansofficiëren op het rapport zouden komen tot het ontvangen van bevelen, daar ordonnansen verdwaald waren, vooral in België!

³⁾ Militaire Spectator, 1906, blz. 969 en 971.

⁴⁾ Sterk sprekende voorbeelden:

a. Uit het Veldlegerbevel van 8 Aug: „Z. K. H. . . . zal zich ophouden daar, waar zijn tegenwoordigheid wordt gevorderd of wel het sterkst wordt gevraagd''. W. 233. Wij cursiveeren. (Inderdaad op 12 Aug. bij Banterssem).

b. 11 Aug. nam. reed de Opperbevelhebber, slechts van een rijknecht vergezeld, in vijandelijk land, dwars over velden, heggen en slooten, 2 × 20 km extra van zijn hoofdkwartier Thienen naar dat van SAKSEN-WEIMAR, n.l. Nethene, om *persoonlijk* te vernemen, wat omtrent een opmarsch van het Fransche leger bekend was. W. 327.

c. 12 Aug. bij Leuven heeft de Chef van den Staf van het Veldleger zich tegen het laatst van het gevecht aan het hoofd gesteld van de voorhoede der 2e Brig. 1e Div. en die Brigade *persoonlijk* naar de W. afhelling van den Looberg gebracht, nog *in* het vijandelijke vuur. W. 360.

het gevecht, een *geïsoleerde* Divisie der onzen niet in eenige uren, zelfs niet in een half etmaal, door een der Belgische legers overhoop geloopt kon worden.

Door bij de veldtochtsopening ons geheele Veldleger richting Turnhout te concentreeren, om door de vijandelijke voorposten heen te stooten, is den Belgen wèl veel eer bewezen! Noch hier noch bij Hasselt is men zich de beteekenis bewust geweest van den *strategischen* druk van een overvleugelende Divisie, welke zoo noodig kon inzwelken. Generaal DEN BEER POORTUGAEL kritiseerde de Nederlandsche leiding zeer wegens haar te behoedzaam optreden bij Turnhout. Twee Nederlandsche Divisiën, 18 tot 20.000 man, werden 3 Aug. opgehouden door NIÉLLON met 850 man en nog een detachement van 250 man met 2 stukken, nadat ééne Divisie den vorigen dag bij Raevens tot ontwikkeling was gebracht. Dacht men 100 jaar geleden bij ons reeds, dat men met de „inleidende gevechten” bezig was? Wellicht ook had men den *moreelen* druk van de gebeurtenissen van 1830 nog niet volkomen van zich kunnen afschudden en heeft men *in den aanvang* de Belgen nog te veel geteld? Onze zoo luttele verliezen op 2 en 3 Aug. — in totaal geen officieren en 38 gesneuvelde en gewonde onderofficieren en manschappen — vormen mede een bewijs voor het ongemotiveerde om hier ons *geheele* Veldleger te willen concentreeren. Bovendien bracht die enge concentratie *naar het Westen* het gevaar met zich, dat men in de werkingssfeer van het Scheldeleger geraakte, terwijl het veldtochtsplan juist meebracht, dat leger voorloopig met zorg te mijden (blz. 426/7). Dat zóó spoedig op zulk een eng front bijeenrekken van alle 3 Divisiën stelde bovendien de Marsch-Divisie tijdelijk bloot aan gevaar.

Bij Hasselt was het niet beter: de Prins verwachtte, dat het Maasleger ons daar wilde afwachten, misschien wel richting Diest tegemoet trekken¹⁾, doch DAINE had wel *volkomen* ongeschikt moeten zijn, indien hij ware blijven staan voor de doodelijke omarming, waartoe zou hebben geleid de zóó enge gereedstelling, onzerzijds voor 8 Aug. *beoogd* (blz. 476). Doordien de Opperbevelhebber niet is ingegaan op het denkbeeld van DE CONSTANT om de Divisie SAKSEN-WEIMAR aan te zetten op 's vijands terugtochtsweg (men kon haar *naar behoefte* altijd nog laten inzwelken), werd aan deze manoeuvre haar *strategisch* karakter ontnomen; van een overvleugeling kwam niets. Onze 3 Divisiën vielen op Hasselt aan, zooals een bataljon zulks wellicht op een dorpsrand doet, met het gevolg, dat DAINE's leger ontkwam, terwijl hier de zoo zeldzame kans bestond om den vijand te dwingen tot een capitulatie *in het open veld*²⁾. Ook hier is de centrale leiding te kort geschoten in het doen coördonneeren van de bewegingen der strategische een-

1) Bericht aan den Koning d.d. 8 Augustus 1831.

2) DE BAS, blz. 711: „geheele Maasleger afgesneden, gevangen of verstrooid”; voorts 716. TONNET. 1907, blz. 30: „een voorspel van Sedan, dat onze legerleiding met een aureool zou hebben omringd en het moreele gevolg van den veldtocht belangrijk verhoogd”.

heden, want er is van die zijde geenerlei drang geoeffend op SAKSEN-WEIMAR om hem tot spoed aan te manen noch om — toen deze niet in staat bleek om vroeg af te marcheeren — de frontgroep, de 3e Divisie, voorloopig terug te houden. Een en ander had ten gevolge, dat de 3e Divisie de *achterhoede* des vijands voor zich uitdreef. Terecht schreef Generaal TONNET: „Het resultaat van den 8en Aug. was een schitterende rechtvaardiging voor DE CONSTANT's meening”.¹⁾ Op DAINE's bekwaamheden is zeer veel afgegeven; bij Hasselt is hij onze Veldlegerleiding feitelijk te slim geweest! Had men DAINE toen nog willen vervolgen, dan had zulks *uiterlijk* 9 Aug. moeten plaats vinden; daarmede te wachten tot 10 Aug. (blz. 477/8) ware, gelet op wat moest en wat kon volgen, onverantwoordelijk. Gelukkig zag de Prins VAN ORANJE in, dat het Scheldeleger een dankbaarder, reëeler en urgenter *strategisch* object vormde dan de immer meer problematieke contra-revolutie te Luik een *staatkundig* doel kon vormen.

Van de drie strategische manoeuvres uit den T.V. staat Leuven ontegenzeggelijk verreweg het hoogst²⁾; het is, alsof men tijdens den T.V. reeds ervaring heeft opgedaan. De wijze, waarop de 2e Divisie voor de volledige omsingeling van Leuven op haar plaats werd gebracht door haar aan onze hoofdmacht te doen voorafgaan, moge, *naar heden-daagsche opvattingen*, eenigermate doen denken aan de manier, waarop eene Divisie bij den aanvang eener manoeuvre haar plaats inneemt³⁾, men zie hierbij niet voorbij de toenmalige beperkte werkingssfeer van troepen en de geringe dracht van het geschut. Daarbij: de tijd drong zeer en men had nu de nagenoeg volkomen lijdzaamheid der hoogere Belgische troepenleiding wel voldoende leeren kennen om daarop in dat spannend en gewichtig tijdsgewricht een wissel te mogen trekken.

Dat inzonderheid tijdens de eerste en de tweede phase van den T.V. inbreuk is gemaakt op het Napoleontische beginsel „*activité, activité, vitesse*” staat vast. De toenmaals geldende tactische beginselen en omstandigheden, de toenmalige lagere aanvoering en de destijds omtrent oefenen geldende beginselen hebben het overige gedaan. Voor laatstvermelde twee punten moge worden verwezen naar mijn studie voor „*Ons Leger*”. Wat de toenmalige tactische beginselen en omstandigheden betreft, kan op de volgende punten worden gewezen:

1e. De cavalerie werd voor den ophelderingsdienst nagenoeg niet gebruikt. Dat de bijzonder goed gereden patrouille van tweede-luitenant E. L. BARON VAN VOORST TOT VOORST op 3/4 Aug. na 100 jaar *als* unicum tijdens den geheelen T.V. nog steeds vermaardheid bezit, zegt

¹⁾ Militaire Spectator, 1907, blz. 31.

²⁾ Generaal BELLIARD op 12 Aug. 1831: „hardie, mais une manoeuvre de maître et qui a pleinement réussi, car sans l'intervention, le prince LEOPOLD et tous les siens étaient pris inévitablement”.

³⁾ Dat zulks niet was ontgaan aan DE CONSTANT's aandacht blijkt bij TONNET, 1906, blz. 979/80.

ten deze reeds genoeg. Toen ons Veldleger tegen het Maasleger oprukte, stond de Lichte Cavalerie-Brigade onder den C. der 3e Divisie en tastte men volkomen in het duister omtrent den vijand; vervolgens ging zij voor de manoeuvre tegen het Scheldeleger over naar de 2e Divisie, doch ook daarbij werd zij noch gebezigd voor den ophelderingdienst noch voor het belangrijkste op den 12en: het dichten van het gat richting Mechelen. Zeer groote omzichtigheid bestond er in het gebruik van de cavalerie voor den tactischen verkenningdienst; de Zware Brigade (twee Kurassierregimenten) was daarvan van zelf al uitgesloten. Doch ook overigens was in vreedetijd de samenwerking vermoedelijk onvoldoende beoefend. De Divisiën waren *Infanterie*-Divisiën; het kamp van Rijen was een *Infanterie*-kamp. Beide Cavalerie-Brigades legerden op zich zelf. Eerst bij de opening van den veldtocht (2 Aug.) werd het Regiment Lanciers over de 1e en de 2e Divisie verdeeld, terwijl aan de 3e Divisie de *geheele* Lichte Cavalerie-Brigade werd toebedeeld (omdat beide haar stafkwartieren te Eindhoven hadden?). Ook bij haar commandant zat het vermelde streven voor om zijn cavalerie bijeen te houden; vooral geen verspreiden tot doorzoeken van het terrein! Volgens Generaal TONNET is deze Brigade de 3e Divisie „vrijwel tot last” geweest. ¹⁾

2e. Door het onder 1e. vermelde berustte de *marsch*veiligheidsdienst bijna geheel bij de infanterie; en deze deed dat op *zeer omzichtige* wijze. Dat lag o.m. zoo in den securen geest des tijds; bovendien bracht het bedekte terrein der Kempen vol Brabantsche boschjes, schaarkanten en hoog graan dat mede. Onze ervaringen van 1830, toen men aanvankelijk tegenover de horden der revolutie, daarna mede tegenover ongeregelde troepen eener in wording zijnde krijgsmacht stond, daarna de talloze speldeprikken op en over onze lange Zuidgrens, ons vanaf den winter 1830/1 toegebracht, maakten, dat men in iederen Belg een „blauwkiel”, een „müiter” of een „franc-tireur” zag. Men was dus, niet ten onrechte, zeer op zijn hoede. Geruchten liepen tijdens den T.V., dat DAINE in den rug van ons leger een franc-tireurwezen wilde ontketenen; de stemming in tal van dorpen, de vele buitgemaakte wapenen, aankondigingen en oproepingen tot de bevolking wezen mede in die richting ²⁾ en de waarschijnlijkheid daarvan werd verhoogd, doordien de wapenfabricatie te Luik e.o. zeer vele vuurwapenen onder de bevolking had gebracht: er waren zeer vele jagers met (en zonder!) acte. Ook in dit opzicht heeft de geschiedenis zich in 1914 herhaald. ³⁾

Als gevolg van dat nauwkeurig doorzoeken van het terrein waren de marschen vermoeiend, zowel voor de voorhoede als voor de niet opschietende hoofdmacht; de afgelegde afstanden bleven beneden een matig gemiddelde. De hier vermelde bijzondere omstandigheden zullen

¹⁾ Militaire Spectator, 1906, blz. 975.

²⁾ Zie o.a. VAN WAESBERGE, blz. 51/2 en 91/2.

³⁾ Zie van mijne hand: „De geschiedenis, die zich herhaalt (Leuven)”. Navorscher. 1914, blz. 422/4.

mede wel de hoofdreden zijn geweest, dat de cavalerie zoo weinig voor den veiligheidsdienst werd gebruikt. Huzaren en dragonders waren voorzien van een ouderwetsche karabijn, bij de lanciers had men per eskadron één peloton met zulk een vuurwapen; de kurassiers hadden alleen pistolen.

3e. Vermoedelijk hield met vermelde vrees voor de bevolking het feit verband, dat doorgaans werd gebivakkeerd ¹⁾. Oogenschijnlijk was de stelregel, „dat het slechtste kantonnement nog beter is dan het beste bivak” destijds in het Nederlandsche leger onbekend. Bij voorkeur maakte men dan nog gebruik van groote bivaks *buiten* de oorden. Dat lag mede zoo in den geest des tijds: gesloten vormen; stoottaetiek; ook 's nachts allen bijeen! Doch het had 't groote nadeel, dat het tot allerlei ongemakken voor de troepen en tot tijdverlies leidde. Het minste voorval, een klein alarm — en er waren er vele bij de eenigszins zenuwachtige stemming! — hield een *geheele* Brigade, soms een Divisie een *geheelen* nacht uit den slaap!

4e. Waren weer en wegen allerongunstigst voor snelle operatiën. De eenige harde weg N.—Z. in de Kempen was destijds de weg Eindhoven—Hasselt; overigens mulle, meest door hout ingesloten, echte Brabantsche zandwegen. En hierover midden op den dag lange troepencolonne bij de snikhitte, welke schier dagelijks heerschte ²⁾! Uit vrees voor vergiftiging durfde de troep soms onderweg niet te drinken ³⁾. Daarbij het onweer letterlijk niet van de lucht met stortregens, welke zeer schadelijk werkten op de krachten wegens het veelvuldig bivakkeeren. Men denke zich b.v. de 3e Divisie bij Beeringen, daar bij uitzondering meerendeels *onder dak* gebracht, in den nacht 5/6 Aug., toen er brand uitbrak. De troep hielp ten deele bij het blusschen; het gros betrok, wegens vrees voor de bevolking, tot ½ uur buiten het dorp, bivaks „op versch omgeploegde, door aanhoudenden regen doorweekte akkers, waar geen droog plekje te vinden was”. ⁴⁾ Bij daglicht keerde men in het oude oordbivak terug. Meer N.O. beleefde de Marsch-Divisie „een afschuwelijken nacht onder aanhoudenden regen zonder stroo of levensmiddelen, welke niet spoedig genoeg konden volgen”. ⁵⁾ Enz., enz.

5e. De marschen en rusten werden slecht geregeld; op allerlei ondoelmatigheden kan worden gewezen. Het beginsel, dat een lange colonne aan het einde van den marschdag overal ongeveer *ter plaatse* in de oorden neerstrijkt, vond ten onzent zeer weinig toepassing. Men marcheerde in den laten namiddag op onder het oog van den hoogsten chef en ging 's morgens evenzoo weg: dat lag mede in den geest des tijds, doch leidde tot kleine marschen en extra vermoeienis voor de troepen. Zelfs deed de Hertog VAN SAKSEN-WEIMAR 12 Aug., toen er

¹⁾ De korpsen bivakkeerden ten minste de helft tot $\frac{2}{3}$ van de 11 nachten.

²⁾ Men leze b.v. het dagboek DEN BEER POORTUGAEL op 5 Aug. 1831.

³⁾ VAN WAESBERGE, blz. 47. „Niet ongegronde vrees voor onze voormalige stiefbroeders”.

⁴⁾ DE BAS, IV, 1e st., blz. 664.

⁵⁾ Idem, blz. 671.

voor hem zulk een spoed bij het werk was, zijn geheele Divisie na het overschrijden van de Dyle opmarcheeren op het plateau bij Neerijssche! Daardoor werd het na den middag eer de IJzeren Berg werd bereikt, terwijl de Divisie er volgens Generaal DEN BEER POORTUGAEL „zonder eenige inspanning” om 10 voorm. had kunnen zijn.

Meermalen werd er reeds om 1 uur 's nachts afgemarcheerd of geschiedden troepenverplaatsingen over onbelangrijke afstanden, welke bovendien na den middag aanvingen en den troep eerst bij volslagen duisternis in het nieuwe oord brachten. Rustdagen kwamen niet altijd tot hun recht, zooals hiervóór reeds ten aanzien van 6 Aug. bleek. COSTERUS verhaalt, hoe de Utrechtsche Jagers dien dag ten 2.30 in den nacht, ten 11 uur 's morgens en 6.30 's avonds een appèl hadden, dat telkens 2 uur duurde¹⁾. Deed bij hun commandant, een beroepskapitein van het oude leger, de vrees voor desertie van Belgen uit den jare 1830 nog hare nawerking gevoelen midden in den T.V. van 1831 ten aanzien van vrijwillig uitgetrokken Nederlandsche studenten?

6e. De regeling van den verplegingsdienst liet schier alles te wenschen over, wat te zwaarder woog in de arme, schraal bevolkte Kempen. Aan het mobiele leger waren sedert begin 1831 eetketels, veldflesschen en broodzakken uitgereikt²⁾, doch een *regeling* betreffende de verpleging te velde, de watervoorziening, enz. was niet getroffen. Verplegingstreinen ontbraken bijna geheel. Het was, alsof men in de voorafgaande maanden nooit had gedacht aan de mogelijkheid, dat ons Veldleger nog eens de Zuidgrens zou overschrijden voor een offensief in grooteren stijl. Men leze daarop WÜPPERMANN, DE BAS, DEN BEER POORTUGAEL, TONNET e.a. Een en ander verklaart b.v. hoe het mogelijk was, dat 14.000 rations brood, te Breda voor het Veldleger gebakken, er bleven beschimmelen bij gebrek aan transportecolonnes!

Reservations bestonden niet, behalve wat scheepsbesluit, welke echter „met geen hamer aan stukken kon worden geslagen”³⁾. Het wordt daarmee volkomen duidelijk, waarom het reservation destijds in het Nederlandsche leger officieel nog heette: „de onaangeroerde levensmiddelen”!⁴⁾ Men leefde van het land, dat nagenoeg niets opleverde en nam, indien een gevecht op handen scheen, *zoo mogelijk* voor 2 dagen levensmiddelen mee.

Voeg nu bij de hier vermelde punten het gehalte der toenmalige lagere aanvoering en encadreering, de opvattingen omtrent oefeningen — vormelijk en duf, allerminst geschikt tot ontwikkeling van elan en moreel — het maandenlange hangen in kleine vestingen en kantonnementen, de voortdurende wachtdiensten langs en achter onze lange Zuidgrens, gemis aan tucht hier en daar, vooral bij de schutterijen, wat leidde tot uitspattingen, dus extra vermoeienissen in de kantonnemen-

¹⁾ COSTERUS, blz. 201.

²⁾ R.M. 1831, blz. 106, d.d. 29 Januari.

³⁾ DE BAS, IV, 1e st., blz. 751.

⁴⁾ WÜPPERMANN, blz. 90, noot. Men schreef ook wel: „onaanroerende”!

ten, gemis aan erkenning van de beteekenis van marschtraining, last not least algeheele onbekendheid met sport — en het wordt volkomen duidelijk, dat onze marschprestatieën matig tot klein *moesten* zijn. Ook hier geldt, que tout savoir, c'est tout comprendre et (presque?) tout pardonner.

Met dat al: het succes is ten slotte alles; en dit was vóór 100 jaar geheel aan Nederlandsche zijde. Een vergelijkende studie op het gebied van legervorming nopens het tijdvak Oct. 1830 tot Aug. 1831 toont, dat wij onze weerkrachten tot een veel hooger trap van ontwikkeling hadden gebracht dan de tegenstander; bestudeering van den T.V. leert, dat zij op veel doelmatiger wijze zijn gebruikt. Onzerzijds zijn derhalve op verschillend gebied ruimschoots diè maatregelen getroffen, welke de tijd en de omstandigheden vereischten.

Derhalve tot slot: alle hulde. Onze strategie tijdens den T.V. stak torenhoog uit boven die der Belgen, al was het alleen maar, omdat stelselmatig naar één vast plan is gehandeld, terwijl de Belgische hoogste leiding ten deele werkeloos bleef, ten deele met den dag van plan veranderde. De voordeelen, aan den *strategischen* aanval verbonden, zijn ook gedurende den T.V. zeer duidelijk aan het licht getreden. De onzerzijds verkregen uitkomsten hielden met het vorenstaande gelijken tred. Zooals de Prins VAN ORANJE in zijn Dagorder van 13 Augustus tot zijn troepen mocht zeggen: „De zege onzer wapenen is volkomen. Na een veldtocht van nauwelijks tien dagen staan wij in het hart van België ... Gisteren en heden stonden onze voorposten op twee uren afstands van Brussel en geen Belgisch leger is er meer om den intocht in zijn hoofdstad te beletten”. De smetten, welke sedert de gebeurtenissen van Aug. tot Oct. 1830 onze wapeneer aankleefden, waren uitgewischt, oud-Neêrlands wapenroem was weer hersteld. Koning WILLEM I had den eindeloos beraadslagenden, veranderlijken, ten slotte partijdigen, gebrekkig werkenden Volkenbond (Londensche Conferentie) metterdaad voor een voldongen feit geplaatst, ons volk had met de wapenen in de hand getoond, dat men niet ongestraft aan onze traditioneele rechten en gewesten mocht raken. De hierbij aansluitende staatkundige uitkomsten deden niet lang op zich wachten: aan den twijfel in Noord-Brabant kwam geleidelijk een einde; Limburg wist aan welke zijde het had te gaan staan; op tastbare wijze had men den Belgen doen gevoelen, dat zij water in hun wijn behoorden te doen en dat zij een buitenlandsche staatkunde hadden gevoerd, welke hun innerlijke krachten en hun billijke aanspraken verre te boven ging. Wat wellicht nog het belangrijkste was: ons prestige was binnen 14 dagen met één slag hersteld; daardoor sloeg de stemming ter Conferentie te Londen andermaal om. Reeds 20 Aug. 1831 zeide de Prins VAN ORANJE in zijn Dagorder: „Zelfs buitenlandsche volken laten recht wedervaren aan die edele geestdrift en deugdzame gezindheid, die een nieuwen glans verspreidt over

Holland's ouden roem". 14 Oct. 1831 zag een nieuw scheidingsontwerp, nu in 24 artikelen, wederom „finales et irrévocables", het licht, welke zeer belangrijk gunstiger waren dan die van 27 Juni 1831 en ten slotte tot een definitieve scheiding hebben geleid, welke beide landen in staat heeft gesteld om op den duur — gelijk dat behoort en in beider welbegrepen belang is — als goede bureu naast elkaar te leven en zich verder te ontwikkelen. Zeeuwsch-Vlaanderen bleef voor ons behouden. Luxemburg bleef aan onzen Koning, behalve het N.W. Waalsch gedeelte, dat aan België kwam. In ruil daarvoor kreeg Hij een stuk van Limburg, dat Hij aan Nederland afstond. Gevolg daarvan was, dat Limburg werd gedeeld tusschen Noord en Zuid, waarbij aan ons het grootste stuk ten deel viel, die provincie voortaan van Mook tot Vaals één aaneensluitend geheel zou uitmaken, de grens er beter werd geregeld dan ten tijde van onze Republiek ooit het geval was geweest en ons gebied er met 38.000 zielen werd uitgebreid. Het „Hertogdom" Limburg zou, in ruil voor dat bewuste deel van Luxemburg, met uitzondering van Maastricht en Venlo, 2 oud-Nederlandsche vestingen, lid worden van den Duitschen Bond¹⁾.

Generaal KNOOP heeft het in 1857 zeer zacht uitgedrukt door te schrijven: „Het jaar 1830 is voor onzen krijgsroem geen schitterend jaar geweest". Scherper formuleerde het eerste-luitenant Baron VAN TILL — die zijn trouw en zijn toewijding 7 Aug. 1831 bij Kermpst met den dood zou bezegelen — door 7 Nov. 1830 uit Beek (nabij Breda) aan zijn vader te schrijven: „Evenwel zijn wij op onze retraite nog niet achter de Moerdijk; *daar schijnt het toch heen te moeten*. De manier, waarop dezelve (retraite) is geschied, blijft een *eeuwige schande* voor de Hollanders . . . de grootste confusie heeft overal geheerscht"²⁾.

En nu tot slot deze vraag: welke zouden onze gevoelens zijn, indien onze actieve krijgsgeschiedenis in Europa, welke zoo menige schitterende bladzijde telt, zoo menige heldendaad boekstaaft, ware besloten met 1830, met die „eeuwige schande"? Welke zou onze naam, ons aanzien als volk zijn in Europa, inzonderheid bij onze naburen?

Dat onze naam en onze eer schitterend zijn hersteld, dat het onrecht is gewroken, dat het ons krachtens recht der historie toekomend grondgebied ongeschonden is gebleven, dat danken wij aan de mannen van Oct. 1830 tot en met Aug. 1831, die in den Tiendaagsche Veldtocht de waardige bekroning vonden voor hun toewijding, hun volharden, hun vaderlandsliefde, welke zij ten slotte met daden van „*Moed, Beleid en Trouw*" tot in den dood hebben bezegeld.

¹⁾ Vandaar, dat ons land het z.g. Limburgsch Bondsccontingent moest geven, dat vanaf 1 Mei 1861 *geheel* in Limburg garnizoen hield (Korps Jagers te Paard, vanaf 3 Oct. 1855 Vijfde Regiment Dragoners). Het werd in den zomer van 1859 mobiel verklaard en op corlogssterte gebracht in verband met den oorlog in Italië. Aan dien gewrongen, voor ons land dualistischen toestand is in 1867 bij de oprichting van den Noord-Duitschen Bond gelukkig een einde gekomen, doordien Limburg daarin niet werd opgenomen.

²⁾ DEN BEER POORTUGAEL. Beringen en Houthaalen, blz. 58.

Eeuwigen dank en hulde aan diè mannen voor wat zij voor ons hebben *gedaan*, in de allereerste plaats aan Koning WILLEM I voor zijn moedige *Daad*: den inzet van onze krijgsmacht te land en ter zee, aan den ridderlijken Prins VAN ORANJE voor zijn bekwame hoogste aanvoering, aan Prins FREDERIK voor diens van zooveel zorg en toewijding getuigende voorbereiding.

AANTEEKENING.

De duur van den Tiendaagsche Veldtocht.

2 Augustus 1831 marcheerde ons *geheele* Veldleger voorwaarts. Er is wel beweerd, dat die dag meer een concentratie- dan een veldtochtsdag was, doch de Divisiën waren elk voor zich zelf zeker voldoende geconcentreerd om de voorwaartsche beweging aan te vangen en het front van ons geheele Veldleger was — waar de voordeelen van overvleugeling stellig tegenover de Belgen niet mochten worden gemist — zeker niet te breed om daarvan uit te gaan.

2 Augustus 1831 was de eerste dag van den Veldtocht, want:

1°. Werd in de bevelen, welke 31 Juli voor 2 Aug. d.a.v. van het „Leger te velde” zijn uitgegaan, bij elke der 3 Divisiën voorop gesteld, hoe de Koning had bevolen, dat de vijandelikheden een aanvang nemen en de Divisiën daartoe 2 Aug. voorwaarts gaan zouden. Alleen in de order voor den z.g. opperbevelhebber der vesting Bergen op Zoom stond o.m.: „Het is den 3en Augustus, dat eigenlijk de voorwaartsche bewegingen zullen aanvangen en dat dus ook de colonnes uit Bergen op Zoom en Breda in verband met het leger te velde de vijandelikheden moeten beginnen.” Geheel juist is blijkens het vorenstaande de hier vermelde datum niet. Hoogstwaarschijnlijk is in dit bevel 3 Augustus als begindatum vermeld, daar de hier bedoelde colonnes in samenwerking met CHASSÉ tegen Antwerpen moesten demonstreeren en deze laatste in verband met den door hem op te zeggen wapenstilstand niet vóór den morgen van 3 Aug. handelend mocht optreden.

2°. Werd dien dag onze Zuidgrens overschreden door voorposten van de 1e, alsmede door de *geheele* 2e Divisie.

3°. Kwam dien dag een deel der 2e Brigade 1e Divisie bij Sondereygen in aanraking met voorposten van Brigade CLUMP, de 2e Brigade 2e Divisie eerst bij den Eel, daarna bij Raevens in gevecht met een deel van Brigade NIÉLLON — beide onderdeelen van het Belgische Scheldeleger. Onze troepen verloren 27 onderofficieren en minderen; uiteraard leden ook de Belgen bloedige verliezen. Bij Raevens werd de eerste Militaire Willemsorde uit den T.V. verdiend.

4°. Schreef de Prins VAN ORANJE in den vroegen morgen van 2 Augustus — alvorens zijn „voorwaarts” te beginnen — uit Breda een gelukwensch aan zijn zoontje ALEXANDER, die dien dag zijn 13en geboortedag vierde. Daarin komt voor: „Je marche aujourd'hui avec l'armée vers Turnhout et peut-être que nous rencontrerons déjà les avant-postes de l'ennemie”. 1) Dit argument sluit m.i. elken twijfel buiten. De hoogste legerleiding rekende op een ontmoeting op 2 Aug. 1831 met de vijandelijke voorposten, welke ook inderdaad heeft plaats gevonden. *2 Augustus is derhalve omomstootelijk de eerste dag van den Veldtocht geweest; dat 12 Augustus (Leuven) nog moet worden meegerekend, spreekt van zelf. Zoo heeft de Tiendaagsche Veldtocht elf dagen geduurd.* Men is zich daarvan oorspronkelijk volkomen bewust geweest. 20 Aug. 1831 schreef COSTERUS: „de 11-daagsche veldtocht van de Hollanders is roemvol en plaatst ons ten opzichte van ons leger te velde op eene hoogte, welke nabijkomt aan de hoogte, eens door onze voorouders ter zee bereikt” en 5/7 Sept. d.a.v.: „Wie had het kunnen denken, dat de gebeden, overal in Nederland voor de vaderlandsche krijgslieden opgezonden, in zoo verre zouden worden verhoord, dat Holland in 11 dagen tijds deszelfs talrijke vijanden en dat met een zóó gering verlies tot het uiterste zouden brengen?” 2)

Ik vermoed, dat de Tiendaagsche Veldtocht zijn naam ontleent aan het rapport van den Prins VAN ORANJE dd. 12 Aug. 1831 's avonds aan den Koning, alsmede aan de Dagorder No. 16, welke de Prins 13 Aug. uit Leuven aan zijn zegevierend leger deed uitgaan 3) en waarin de zinsnede voorkomt: „Na een veldtocht van nauwelijks tien dagen staan wij in het hart van België”.

1) Koninklijk Huisarchief. Tijdperk Koning WILLEM I en II. No. 202.

2) T.a.p., blz. 214 en 231. Er waren alleszins redenen om dankbaar te zijn over die geringe verliezen, wanneer men de verkregen uitkomsten in het oog vat en bedenkt, dat die verliezen in aantal slechts weinig hooger waren dan die, door de sterke bezetting van Brussel daar einde Sept. 1830 in 3½ etmaal geleden.

3) WÜPPERMANN, blz. 401/2.

De proefopleiding bij het 11e Regiment Infanterie.

DOOR

S. VELDMEIJER,

Kapitein der Infanterie.

Zoodra de overgangsjaren, waarin de sterke oorlogslegers geleidelijk tot hunne vredesorganisaties moesten worden teruggebracht, achter ons lagen, ontstond er allerwegen eene groote belangstelling voor de gevolgtrekkingen, die uit den pas beëindigden krijg konden worden gemaakt.

Die belangstelling ging niet slechts uit naar de tactische, strategische, materiele en organisatorische vraagstukken, doch in even sterke mate trok de *opleiding* van den troep de aandacht.

Een feit, dat na 1918 al zeer spoedig kon worden vastgesteld, was wel, dat de omvang van de leerstof voor allen, die zullen deel uitmaken van de weermacht, aanmerkelijk was toegenomen.

En dit beschouwd in het licht der omstandigheden, dat in een nieuwen krijg de oorlogsaanvoering in de meeste Rijken in handen van reserveaanvoerders zal zijn gelegd, dat de vorming van den troep alom zal moeten geschieden in een ver doorgevoerden verkorten eerste-oefeningstijd en met sterk in aantal en duur beperkte herhalingsoefeningen, dwong er toe te zoeken naar de kortste en zekerste wegen, langs welke het einddoel van het onderricht moet worden nagestreefd.

Ons officierskorps bleef nimmer achter in ernstig pogen om, voor zoover het van een officierskorps afhankelijk kan zijn, de oorlogsvoorbereiding zoo doeltreffend mogelijk te verzorgen en zoo zien we dan ook ten onzent het streven de opleidingsresultaten in den beschikbaren tijd zoo hoog mogelijk op te voeren.

Naast vele uitingen, die in de vakpers van belangstelling voor dit vraagstuk getuigden, demonstreerde zich dit, naast andere maatregelen, o.a. ook in het besluit van het Legerbestuur om eene proefopleiding te doen houden, waarvoor de M.v.D. bij beschikking d.d. 15 Januari 1930, IIe Afd. B. No. 47, machtiging verleende.

Met deze proefopleiding werd beoogd:

a. vast te stellen, tot welke hoogte de opleidingsresultaten kunnen worden opgevoerd bij intensief gebruik van den tijd en betere opleidingsmethoden;

b. die betere opleidingsmethoden vast te leggen (onder vermelding van de benodigde hulpmiddelen) en een tijdstabel te ontwerpen (aantal uren voor de opleiding in elk vak benodigd); een en ander, teneinde te kunnen dienen voor andere opleidingen;

c. vast te stellen de beste opleidingswijze van het dienstplichtig kader.

Later werd deze opdracht aangevuld met de eischen:

d. eene aantekening te houden van het aantal werkelijke oefeningen, waarin elke dienstplichtige aanwezig was, ter vergelijking met het aantal man-verplegingsuren, en

e. te overwegen of, afgescheiden van de filmvertooningen, bedoeld als middel om de belangstelling van den soldaat voor zijne militaire ontwikkeling te verhoogen, zich bij de opleiding zelve de behoefte doet gevoelen aan een instructie-film als leermiddel; daarbij te vermelden het te bereiken doel, dat met gebruik van de film den leider van de proefopleiding voor oogen zou staan, alsmede de eischen (in algemeenen zin), waaraan de te gebruiken film(s) zou(den) moeten voldoen.

Bij deze proef werden betrokken:

- 60 tirailleurs, niet-voorgeoefenden,
- 27 tirailleurs, voorgeoefenden,
- 30 mitraillisten, niet-voorgeoefenden,
- 28 kaderadspiranten-tirailleurs, niet-voorgeoefenden,
- 7 kaderadspiranten-tirailleurs, voorgeoefenden,
- 4 kaderadspiranten-mitraillisten, niet-voorgeoefenden,
- 2 kaderadspiranten-mitraillisten, voorgeoefenden.

Dit personeel werd geheel ingedeeld bij de schoolcompagnie (latere tirailleur-compagnie), bij welke de proefopleiding werd gehouden.

Nadat de proef, waarop het bovenstaande betrekking heeft, was geëindigd en de uitkomsten in een verslag — waarin bovendien nog vele gegevens waren verzameld, niet rechtstreeks voortvloeiende uit de verstrekte opdracht, maar die ons van belang schenen in verband met de voor de deur staande herziening van „Grondslagen en Regeling Opleiding Infanterie” — waren vastgelegd, werd bepaald, dat de proefopleiding zou worden voortgezet met de tirailleurs, de mitraillisten en met het daarbij behoorend dienstplichtig kader van de winterploeg.

Het doel, dat met de voortzetting van de proef werd beoogd, was:

a. vast te stellen, tot welke hoogte de opleidingsresultaten kunnen worden opgevoerd bij minder gunstige verhoudingen dan bij de opleiding der niet-voorgeoefenden der voorjaarsploegen lichting 1930 bestonden;

b. na te gaan den invloed op de samengestelde leergangen (welke bij de eerste proefopleiding werden ontworpen) door:

1. de vermindering van het aantal oefeningsuren tengevolge van de winterperiode;

2. het niet uitbreiden van de sterkte aan instructie-kader en het verlenen van geen andere faciliteiten aan het kader dan vrijstelling van langdurige detachering;

c. vast te leggen, in verband met b. 1., de eventueele wijzigingen of (en) aanvullingen van de leergangen en van het tijdrooster;

d. vast te stellen of, en zoo ja, welke wijzigingen moeten worden

aangebracht in de opleiding van het dienstplichtig kader, wanneer dit overeenkomstig de nieuwe organisatie wordt ingedeeld bij de specialisten-compagnie.

Bovendien werden nog enkele vragen ter beantwoording voorgelegd. Behalve het uitbrengen van een advies over de „Handleiding van den soldaat” waren deze echter van ondergeschikte beteekenis.

Bij deze proef werden betrokken:

- 46 tirailleurs, niet-voorgeoefenden,
- 72 tirailleurs, voorgeoefenden,
- 24 mitrailleurs, niet-voorgeoefenden,
- 14 mitrailleurs, voorgeoefenden,
- 11 kaderadspiranten-tirailleurs, niet-voorgeoefenden,
- 6 kaderadspiranten-tirailleurs, voorgeoefenden ¹⁾,
- 4 kaderadspiranten-mitrailleurs, niet-voorgeoefenden,
- 7 kaderadspiranten-mitrailleurs, voorgeoefenden.

In afwijking met de bestaande organisatie waren de kaderadspiranten-tirailleurs gedetacheerd bij de tirailleur-compagnie en werd de commandant van die compagnie verantwoordelijk gesteld voor den goeden gang der proefopleiding, zoowel bij de tirailleur- als bij de mitrailleur-compagnie.

Op 17 Maart 1931 eindigde deze tweede proefopleiding.

Gedurende de laatste periode ervan en kort daarna werden in verschillende rapporten de verkregen resultaten aan de betrokken autoriteiten aangeboden.

Wij willen over enkele der uitkomsten, die deze proefopleidingen opleverden, en wel over die, welke het eerst invloed op de opleiding van het wapen der infanterie zullen kunnen uitoefenen, een en ander mededeelen.

Als een zeer belangrijk onderdeel van de ons verstrekte opdracht hebben wij terstond aangevoeld het ontwerpen van betere opleidingsmethoden.

Voorheen — van 1924 af reeds — maakten wij van elke geboden gelegenheid gebruik om te pleiten voor de noodzakelijkheid, orde, regelmaat en systeem te brengen in onze opleidingen.

Wij deden dan in den regel wel uitkomen, dat aan het scheppen van die orde en regelmaat en dat stelsel nog heel wat meer vast zit dan het opbouwen van methoden van onderricht; echter zullen wij ons in dit artikel slechts tot de laatste bepalen.

Was er tot nu toe eenig spoor van een *stelsel* in onze opleidingen te onderkennen?

Nee!

Ieder werkte naar eigen inzicht; de een met meer, de ander met

¹⁾ Dezen waren slechts gedurende de vervolgoefeningen bij de proefopleiding werkzaam.

minder succes en het kan niet ontkend worden, dat hier en daar zelfs met gering succes werd gearbeid.

Terwijl in het particuliere onderwijs vele en omvangrijke boekwerken de richting wijzen, waarin moet worden gewerkt, om langs den kortsten en zekersten weg de beste resultaten te bereiken, bestaat er op militair gebied weinig of niets, dat de instructeurs — beroeps- zoowel als reserve-personeel, afgestudeerd dan wel in opleiding — eenig houvast kan bieden bij het geven van het onderricht in vollen omvang.

Sedert eeuwen ontwikkelde zich het particuliere onderwijs naar vaste richtlijnen.

Van JOHAN AMOS COMENIUS (1592—1671) leeren wij, „hij was een groot paedagoog, hervormer der *methode* van onderwijs’’; WESTER (1752—1821) wordt genoemd „een der bekwaamste onderwijzers van zijn tijd, die de *spelmethode* vereenvoudigde en tal van geschikte schoolboekjes, o.a. over taal en geschiedenis, schreef’’; BRUGSMA (1797—1868), schoolopziener, wordt aangeduid als „een man, die belangrijke werken over opvoeding schreef en *handleidingen* uitgaf voor het onderwijs in verschillende vakken, als aardrijkskunde, geschiedenis, zang en aanschouwingsonderwijs’’; van PESTALOZZI (1746—1827) heet het „hij verbeterde de *methode* en wees o.a. op het noodzakelijke van een goede verdeling der leerstof’’.

Nog steeds worden oude methoden van onderricht verbeterd en wordt er naar nieuwe gezocht.

En dit zoo zijnde in het algemeene onderwijs, zal hij, die onze stelling, „ook wij kunnen niet zonder *methode* en *stelsel* bij ons onderricht’’, wil bestrijden, sterke argumenten moeten aanvoeren.

Aanschouwden wij allen uit eigen ervaring niet de gevolgen van het absoluut gemis aan methoden?

Wij ondervonden welk een verschil in resultaten en wijze van vorming der dienstplichtigen viel te onderkennen bij onderscheidene regimenten, toen voor jaren her de oefendetachementen voor de Scholen van reserve-officieren werden gevormd uit groepjes van soldaten, die bij verschillende regimenten gedurende vier maanden waren geoefend.

Wie maakte het in de praktijk niet mee, dat t.a.v. het a.b.c. in de vorming van onze soldaten de luitenant zich niet kon vereenigen met de opvatting — wijze van onderricht zoowel als de oplossing van het gestelde geval — die de sergeant toonde te bezitten; de kapitein den luitenant wist te verbeteren; de

Kwam het niet voor, dat over de manier van voorwaarts gaan van de infanterie op korten afstand van den tegenstander twee hoofd-instructeurs elkander in „De Militaire Spectator’’ bekwamen; wordt soms in hetzelfde regiment dit voorwaarts gaan niet op zeer uiteenloopende wijzen onderwezen?

Kan het juist zijn, dat hier tweemaal meer tijd aan het schieten wordt besteed dan ginds, bij het eene onderdeel vele middagen pionieroefeningen worden gehouden, elders er weinig aan wordt gedaan?

O zeker, de eischen, waaraan ten slotte allen moeten voldoen, zijn vastgelegd in „Grondslagen en Regeling Opleiding Infanterie”, maar is het mogelijk daardoor af te bakenen, zelfs maar den omvang te bepalen, van de leerstof, die zal moeten worden behandeld?

En zeker zal daarmee niets kunnen worden bepaald t.a.v. een methode, die er toe zou kunnen leiden dat de vereischte kennis snel, zeker, grondig en blijvend den leerlingen wordt bijgebracht.

Welk een voorbeelden kennen wij allen niet, die er op duiden, dat de omschrijving van de eischen in de G.O.I. geen waarborgen biedt, dat de noodzakelijk te behandelen oefenstof ook inderdaad wordt door-gewerkt? Een meer of minder uitvoerige omschrijving kan daarop maar weinig invloed uitoefenen.

Doet het er wellicht weinig toe, dat de te verwerken oefenstof hier en daar verschillend wordt bepaald?

Maar dan willen wij er toch met nadruk op wijzen, dat er leerstof is, waarvan de behandeling noodzakelijk moet worden geacht en daarnaast stof, die als nuttig kan worden aangemerkt.

Een eerste-oefeningstijd van 5½ maand is ternauwernood voldoende om het meest noodzakelijke te behandelen.

Een scherpe scheidingslijn dient daarom te worden getrokken tus-schen wat noodzakelijk en wat wenschelijk is.

Kunnen wij dit aan het inzicht van de velen, die leiding moeten geven bij het onderricht, overlaten?

Daaronder zijn er bij tijd en wijle, die, na jaren bureau-arbeid te hebben verricht, wederom in den troep terugkeeren!

En hebben de wisselingen, die een gevolg zijn van promoties, daarop geen nadeeligen invloed?

Werkelijk, wij met onze wisselende onderwijskrachten — denk b.v. aan de herhaalde afwezigheid van instructeurs wegens het verrichten van verschillende nevendiensten — behoeven, meer nog dan het parti-culiere onderwijs, stelsel en methode.

Zal het ook bij een eventueele mobilisatie niet een groot voordeel zijn, indien in de depots, waarin groote aantallen niet of onvolledig ge-oefende dienstplichtigen binnenstroomen, terwijl weinig instructie-kader beschikbaar zal zijn, over een goede Handleiding wordt beschikt?

Maar mocht dan al het voorgaande weg te redeneeren zijn, dan blijft nog de opleiding van het dienstplichtig kader, welke door hare resul-taten zelf zonneklaar aanduidt dat andere wegen dan de tot nu toe gevolgde moeten worden ingeslagen.

Hierover straks meer!

I.

Betere opleidingsmethoden moesten wij bedenken en vastleggen.

Praktisch beteekende dit: methoden van onderricht opbouwen voor nagenoeg alle leervakken.

Immers slechts het Voorschrift Lichaamsoefeningen geeft een leergang, terwijl ook de voorschriften, die aan de N.S.S. het levenslicht aanschouwen, min of meer uitgebreide aanwijzingen bevatten voor het onderwijs.

Bestudeering van werken, bij het particuliere onderwijs in gebruik, en besprekingen met onderwijzers en leeraren deden ons weldra voelen, dat de onderbouw van het algemeene onderwijs niet zoo maar als fundament voor het militaire onderricht kon worden overgenomen.

Echter wees het particuliere onderwijs, met zijne ervaring van eeuwen, ons de richting, waarin wij moesten zoeken, om te geraken tot de samenstelling van eene Handleiding, waarin met alle het onderwijs beheerschende grondslagen — leerplan, omschrijving der oefenstof, groepeerings van deze, leergang, lesrooster, methode, enz. — rekening werd gehouden.

Zoo ontstond een Ontwerp „Handleiding” — of wil men „Wenken” — voor de opleiding, welke wij de betreffende autoriteiten aanboden.

Uiteraard zullen die autoriteiten bepalen, in welken vorm en omvang hetgeen werd aangeboden ten dienste van de korpsen zal worden gesteld.

Wij hopen echter dat noodzakelijk geachte adviezen en beschouwingen vooral uit *den troep* zullen worden gevraagd, opdat het op grond van praktische ervaring opgebouwde werk niet door studeerkamergeleerdheid in zijn beginselen zal worden aangetast, terwijl wij niet minder vurig wenschen — er heerscht nood — dat een weg zal worden gevonden om tot uitgave van dit boekwerkje te geraken, die minder lang is dan die, welke onze nieuwe voorschriften in het algemeen schijnen te moeten afleggen.

Het werkje, dat de opleiding der tirailleurs zal regelen, noemden wij Deel A.

Het onderwijs in alle vakken wordt daarin volledig uitgewerkt.

Deel B omvat de opleiding van de mitrailleurs. Het geeft de aanvulling op Deel A, die voor de mitrailleurs noodzakelijk is, terwijl er in is aangegeven van welke leergangen of gedeelten van leergangen uit Deel A voor de mitrailleurs-opleiding kan worden gebruik gemaakt.

Op gelijke wijze zullen de deelen C en D de wijze van onderricht kunnen aangeven voor de opleiding van de mortieristen en het verbindingspersoneel.

De Handleiding is verdeeld in drie hoofdstukken:

Hoofdstuk I. Inleiding.

Id. II. De Leergangen.

Id. III. Wenken voor de opleiding van het dienstplichtig kader.

Verder zijn verschillende bijlagen toegevoegd.

In hoofdstuk I worden eenige wenken gegeven, die wij onmisbaar achten als uitnoodiging voor de toepassing van *methode*, wèlk woord

tot nu voor de meeste militaire onderwijzers slechts een woord was en geen concreet begrip in ons onderricht aanduidde.

De beginselen, die het algemeene onderwijs beheerschen en stof voor belangwekkende verhandelingen van grooten omvang boden aan onderwijskrachten van den eersten rang, worden aangeduid met de vermelding, dat opvattingen over de praktische toepassing van die begrippen zijn verwerkt in de leergangen, die in hoofdstuk II zijn verzameld.

Deze aanduiding moge een prikkel vormen tot bestudeering van deze belangrijke onderwerpen.

De inleiding vermeldt dan verder, dat bij de samenstelling der leergangen als richtsnoer werd genomen de alle onderwijs beheerschende vragen:

- a. Wat moet onderwezen worden?
- b. Hoe moet onderwezen worden?

Het belang van de juiste omschrijving der te behandelen oefenstof wordt in het licht gesteld, een belang, dat in het algemeen voor zich zelf spreekt, maar voor ons van bijzondere beteekenis is, in verband met de veelvuldige wisseling in het onderwijzend personeel, de tijdelijke afwezigheid hiervan door detacheringen en de tewerkstelling van het dienstplichtig kader bij de opleiding.

De grondstellingen der methodiek zijn opgesomd; ook dan zal nog tegen deze worden gezondigd, maar ze zullen althans worden gekend en meer belangstelling genieten.

In hoofdstuk II zijn de leergangen der verschillende vakken opgenomen.

Aan het woord leergang moet hier eene ruimere beteekenis worden toegedacht dan die, welke dit woord in de onderwijswereld in het algemeen heeft.

In de leergangen toch zijn, naast eene groepeerings der leerstof, het leerplan, de omschrijving der oefenstof, een tijdverdeeling en de methode van onderricht verwerkt.

Dit geschiedde, om zoo beknopt mogelijk te blijven.

Voor alle vakken, behalve „theorie”, is een leergang samengesteld.

De Handleiding voor den soldaat, die weldra zal verschijnen en, naar wij hopen, zal worden gevolgd door een voor het dienstplichtig kader, zal met de „Leidraad Theorieën” de juiste richting wijzen voor de behandeling van dit leervak.

Overigens geldt het beginsel, dat praktijk en theorie hand aan hand gaan.

Sommige leergangen, b.v. die voor lichaamsoefeningen en schieten, zijn van geringen omvang.

Het vak lichaamsoefeningen wordt door een beperkte groep speciaal gevormde onderwijzers gegeven, terwijl bovendien het Voorschrift Lichaamsoefeningen — en zoo ook de Schietvoorschriften voor het vak schieten — een uitstekende leidraad vormt voor de toepassing van de juiste methode bij de behandeling van dat vak.

De leergangen zijn alphabetisch gerangschikt.

De oefenstof, die in het eerste tijdperk moet worden doorgewerkt, is in de leergangen samengebracht. ¹⁾

Enkele van deze leergangen bieden bovendien nog leerstof, die meer geschikt is om in het tijdperk der vervolgoefeningen te worden behandeld. Zulks geschiedde, indien daardoor de aangeduide leerstof een beter bepaald geheel vormde of indien de verbinding met de voorgaande stof anders zou kunnen worden verbroken.

Er is naar den meest logischen opbouw bij de splitsing en groepeerings van de leerstof in elk vak gestreefd. Het voorgaande leidt immer het volgende in, het eenvoudige vormt steeds de brug naar het moeilijke.

Telkens wordt den leerlingen iets nieuws geboden, waardoor de belangstelling geprikkeld blijft en van verveling nimmer sprake behoef te zijn.

De wijze van groepeerings der stof sluit onwillekeurige herhaling, welke er voor zorgt dat verkregen kennis wordt bevestigd, in zich.

Voor de verbinding van de verwante voorstellingen in de leervakken op zich zelf, zoowel als voor die van de verwante vakken onderling, is gezorgd.

Het schieten, de vorming van den soldaat voor het gevecht (aanwijzingen II en III), de velddienst en het pionieren zijn met elkaar in verband gebracht.

Bij de opklimming in de leervakken is er zorg voor gedragen, dat de vordering in de verschillende vakken gelijken tred houdt.

De wenken, die voor de wijze van onderricht zijn gegeven, schijnen soms te eenvoudig. Het eenvoudige is in het onderwijs dikwijls zoo heel moeilijk.

Tal van voorbeelden zijn gegeven.

Wie meent, dat onze beroeps-instructeurs daar buiten kunnen, tast mis. Wie dit niet kan toegeven, bedenke echter, dat ons dienstplichtig kader nog meer voorbeelden behoeft dan reeds zijn opgenomen.

De toelichtingen en wenken, welke in de leergangen zijn verzameld, danken alle die opname aan praktische ervaring.

Wij konden reeds vaststellen, ook t.a.v. beroepspersoneel, dat nog groote, wellicht te groote, beperking is in acht genomen.

Er zijn in de leergangen gevallen en omstandigheden geschetst, voor welke oplossing positief gestelde richtlijnen zijn gegeven.

Wij zijn van oordeel, dat er eenheid van opvatting moet bestaan over de wijze, waarop de soldaat zich onder bepaalde, nu reeds in te denken omstandigheden zal moeten gedragen, om de grootst mogelijke kans op ontsnapping aan het in het gevecht van alle kanten dreigende gevaar te verkrijgen.

¹⁾ Voor de behandeling van de leerstof, die in het tweede tijdperk zal moeten worden doorgewerkt, zullen in G.O.I. uitvoerige aanwijzingen worden opgenomen.

Het is te dwaas dat over die zaken een eeuwig verschil van meening, zelfs onder officieren, blijft voortbestaan.

De leerlingen moeten het vertrouwen hebben, dat hun meesters hen den weg uit de moeilijkheden kunnen wijzen.

Waar dit vermeden kon worden, zijn geen punten van voorschriften genoemd, om veelvuldige wijziging van de Handleiding te vermijden.

Begrippen uit weldra te verschijnen voorschriften zijn reeds in de leergangen verwerkt.

Hoofdstuk III geeft wenken voor de opleiding van het dienstplichtig kader.

Gedurende het eerste tijdperk van de opleiding van dit kader — de eerste 3½ maand van zijn diensttijd — wordt den adspiranten het onderwijs gegeven aan de hand van de leergangen uit hoofdstuk II.

De grootere bevattelijkheid van deze leerlingen maakt het mogelijk in dit eerste tijdperk die *leergangen* of *die gedeelten* van leergangen door te werken, welke zij in de eerste plaats moeten kennen, om met vrucht werkzaam te kunnen worden gesteld bij de opleiding der recruten.

De overige oefenstof kan later in de tijdruimten, waarin dit kader afzonderlijk wordt opgeleid, worden geleerd.

Bij de opleiding van het dienstplichtig kader met behulp van de leergangen bedenke men echter, dat het niet voldoende is, dat de adspiranten de *leerstof* kennen, maar dat zij bovendien zooveel mogelijk tot instructeur moeten worden bekwaamd, opdat zij straks als aanvoerder zullen kunnen voldoen. Daarom moet met hen nog andere leerstof worden behandeld, terwijl hen bovendien de methode, volgens welke het onderricht wordt gegeven, moet worden onderwezen.

Die uitgebreidere oefenstof, alsmede de wenken, die de methode van onderricht verduidelijken, zijn verzameld in hoofdstuk III in den vorm van aanvullingen op de leergangen van hoofdstuk II, terwijl aan het slot eenige aanwijzingen worden gegeven voor de ontwikkeling van de voor deze kaderadspiranten onontbeerlijke theoretische kennis.

Aan het ontwerp „Wenken voor de opleiding van de dienstplichtigen en het dienstplichtig kader van de infanterie” zijn als bijlagen toegevoegd:

lesuren-staten,
diensttableaux, en
dienstprogramma's.

De *lesuren-staten* geven eene tijdverdeeling aan, die, op grond van een opzettelijk, langs empirischen weg ingesteld onderzoek, werd vastgesteld. Daarom zullen — bijzondere omstandigheden daargelaten — deze *lesuren-staten* als *grondslag* voor de verdeeling van den beschikbaren leertijd moeten worden genomen.

Zij maken een einde aan de stokpaardjes van voorschriften en leiders, die een voorkeur t.a.v. bepaalde leervakken aan den dag leggen.

In de diensttableaux, die als *voorbeelden* zijn toegevoegd, zijn de lesuren verwerkt. Zij geven, in het algemeen voor een periode van vier weken, aan, hoe wekelijks de oefentijd wordt ingedeeld.

Het opmaken van deze diensttableaux, waarin op eenvoudige, overzichtelijke wijze kan worden aangegeven, in welke tijdruimten de kaderadspiranten met de dienstplichtigen oefenen, biedt het voordeel, dat de continuïteit in het onderwijs zal worden bevorderd.

Bij allen, ook bij de hogere chefs, zal daardoor gaandeweg eene sterke neiging ontstaan, alles in het werk te stellen om den rustigen gang van het onderwijs, zooals deze in die tableaux is neergelegd en zonder welken geen voldoende resultaat is te bereiken, te verzekeren.

In de praktijk zullen deze tableaux nog vele kleine voordeelen bieden, waarvan eene bespreking hier achterwege kan blijven.

De dienstprogramma's regelen de diensten voor eene week. Zij worden aan de hand van de diensttableaux opgemaakt en vermelden nauwkeurig de oefenstof — door verwijzing naar de lessen uit de leergangen — die in een bepaalde week zal worden behandeld.

Deze programma's maken het mogelijk, dat allen, die bij de instructie zijn betrokken — men denke daarbij ook aan de tijdelijk onder de wapenen zijnde reserve-officieren en vaandrags, alsmede aan het in opleiding zijnde dienstplichtig kader — zich ter dege op hun taak kunnen voorbereiden.

Wij gaven hiermee een inzicht in een onderdeel van hetgeen met de proefopleidingen, die in 1930—1931 bij 11 R.I. zijn gehouden, werd beoogd en bereikt.

Welke verwachtingen mogen wij hiervan nu koesteren voor de opvoering van de gevechtswaarde van de infanterie?

Er is nog heel wat meer noodig dan het verbeteren van de opleidingsmethoden, om den gewenschten graad van gevechtsvaardigheid voor ons wapen te kunnen bereiken.

Men spanne daarom zijn verwachtingen niet te hoog, doch waardeere iederen stap in de goede richting en ontleene er een prikkel aan, om, naast het leveren van critiek, die ieder zoo gemakkelijk valt, ook iets te geven, waardoor verder kan worden opgebouwd.

De methode kan niet alles geven, wil dit ook niet. Op zich zelf is ze dood; de onderwijzers moeten haar het leven inblazen. Initiatief schakelt ze niet uit. Ze bindt niet knellend. De eisch van slaafsche toepassing is fout. Eene zekere mate van vrijheid moet iederen C.C., ja iederen onderwijzer, worden gelaten.

Echter zal het toestaan van een te groote mate van vrijheid ons doen blijven voortleven in de stelselloosheid, die een kenmerk is van ons huidig militair onderricht.

De beste methode veroudert; opbouw, uitbouw en vernieuwing, van welke methode ook, blijven immer mogelijk.

De tijdruimten, die voor de behandeling van de lessen, waarin de leergangen zijn verdeeld, staan aangegeven, zijn niet ruim toegemeten. Het zijn slechts normen. Ook in dit opzicht wil de methode niet binden.

Wie sneller vooruit kan, gaat verder; wien de toebedeelde tijd te gering bleek te zijn, gaat gedurende de eerste weken van de vervolgoefeningen — in welke de kennis van de voorgeoefenden aan de hand van de leergangen in afzonderlijke oefening wordt opgefrist en aangevuld — door. Vóór alles zij het onderwijs grondig.

Zal de Handleiding terstond een maximum aan resultaat opleveren? Ook dit zal niet het geval zijn. Eerst moet haar inhoud worden begrepen; eerst moeten de instructeurs dien grondig kennen, alvorens het hoogste rendement mag worden verwacht.

Men onderzoekte, wat de methode biedt.

De algemeene voordeelen, die het volgen van eene methode van onderwijs oplevert, verlieze men daarbij niet uit het oog.

Eenmaal een methode van onderwijs vastgesteld zijnde, blijkt van zelf welke hulpmiddelen niet kunnen worden ontbeerd, om de methode tot haar recht te doen komen.

De moeilijkheden, waarvoor wij in den troep werden gesteld door de eischen t.a.v. den tijd, dien we voor lichaams oefeningen, marschtraining en andere vakken hadden te reserveeren en die ons benauwden, omdat ze eene behoorlijke verzorging der overige vakken niet toelieten, zijn opgelost.

Dit zijn enkele voorbeelden; laten wij het aan den tijd mogen overlaten te doen zien, welke baten bij doorvoering van systeem in onze opleidingen verder nog aan den dag zullen treden.

Naar onze overtuiging zullen het vele zijn.

II.

Wij willen thans een en ander mededeelen betreffende de uitkomsten van de proefopleidingen t.a.v. punt *c* (eerste proefopleiding) van onze opdracht, hetwelk luidde: „vast te stellen de beste opleidingswijze van het dienstplichtig kader” *en* punt *d* (tweede opleiding), luidende: „vast te stellen of, en zoo ja, welke wijzigingen moeten worden aangebracht in de opleiding van het dienstplichtig kader, wanneer dit overeenkomstig de nieuwe organisatie wordt ingedeeld bij de specialisten-compagnie”.

In de Handleiding zijn wenken opgenomen voor de wijze, waarop aan de kaderadspiranten de vereischte vakkennis kan worden geleerd.

Daarmee alleen is echter het einddoel, dat bij de vorming van dit kader wordt nagestreefd, niet bereikt.

Onze dienstplichtige sergeanten zijn de aanvoerders der kleine eenheden in oorlogstijd. Voor die aanvoering moeten zij worden bekwaamd.

De wenken voor de wijze, waarop de ontwikkeling van de kaderadspiranten tot aanvoerder moet geschieden, behooren in de „Grondslagen en Regeling Opleiding Infanterie” thuis.

Wij hopen, dat de nieuwe uitgave van dat werkje geen jaren op zich zal laten wachten en dat het bij zijn verschijnen inderdaad de richtsnoeren zal bevatten voor de vorming van het dienstplichtig kader.

Het zou een open deur intrappen zijn, indien wij een pleidooi zouden houden om aan te toonen, dat het dienstplichtig kader slechts geschikt voor zijn taak als aanvoerder kan worden gemaakt door het in den troep zelf werkzaam te stellen.

Wel zijn er, die zullen willen getuigen, dat bij een zoo veelvuldig mogelijke tewerkstelling van dit kader in den troep het noodzakelijke toch nog niet zal worden bereikt en dat de opleiding der dienstplichtigen daaronder dan zal leiden.

Nu is het ook ons bekend dat vele factoren hun stempel drukken op de uitkomsten van onzen arbeid. Wij mogen daarvoor verwijzen naar de voordracht, die wij op 28 Maart 1930 in K.W.S. hielden.

Maar terwijl wij pogen van de Regeering en het Legerbestuur betere algemeene oefenvoorwaarden te verkrijgen, behooren we bij de huidige omstandigheden het hoogste te geven, waartoe die omstandigheden ons de mogelijkheid laten. En dat zal niet geschieden, indien de kaderadspiranten niet heel veel worden betrokken in de opleiding van den troep, *zelfs* al zou daardoor de individueele vorming van den soldaat ook worden geschaad.

Goed geoefende soldaten, slecht aangevoerd, presteeren minder dan minder deugdelijke troepen in de hand van goede aanvoerders.

De vorming van onze dienstplichtigen tot goede soldaten behoeft echter maar weinig te lijden van de indeeling der kaderadspiranten, mits ook hiervoor een juist stelsel wordt ontwikkeld en het beroepskader — officieren en onderofficieren — het instructieve vernuft bezit of zich de routine weet eigen te maken om dat stelsel juist toe te passen.

En deze eisch kan en moet worden gesteld.

Bij de uitvoering van onze opdracht, voor zoover deze betrekking had op het vaststellen van de beste wijze van opleiden van het dienstplichtig kader, ontleenden wij steun aan de ervaringen, daarmede van 1922 af opgedaan aan de School voor reserve-officieren.

Bij die inrichting werd het beginsel van het opleiden van de dienstplichtigen met behulp van de kaderadspiranten (toekomstige reserve-officieren), met het doel daardoor het reserve-personeel te vormen tot goede aanvoerders in ons leger, volledig toegepast.

In ongeveer 75 % van den voor de dienstplichtigen beschikbaren oefentijd traden de a.s. vaandrags van den eersten dag van opkomst der dienstplichtigen af als instructeur op.

De grootere ontwikkeling en de maatschappelijk hogere klasse, waaruit die kaderadspiranten voortkwamen, maakten daar ruimere toe-

passing van het beginsel mogelijk en openden terstond uitzicht op betere resultaten.

Bij de uitwerking van de opleidingswijze van de a.s. dienstplichtige sergeanten in den troep hielden wij rekening met de hier minder gunstige factoren.

Bovendien vermeden wij van meet af aan de fouten, die n.o.m. kleefden aan de wijze van tewerkstelling van de adspiranten bij vroegere proefnemingen daarmee in onze regimenten.

De opleiding der kaderadspiranten geschiedt gedurende de eerste $3\frac{1}{2}$ maand aan de hand van de „Wenken voor de opleiding der dienstplichtigen en kaderadspiranten van de infanterie”. Iedere adspirant wordt onmiddellijk in het bezit van zoo'n handleiding gesteld.

De methode van onderricht wordt hun onderwezen; door dagelijksche studie werken zij zich ook in de bijzonderheden ervan in, terwijl de reglementen en voorschriften daarbij tevens worden bestudeerd.

Van den eersten dag, waarop de recruten onder de wapenen komen, af, worden nu de leerlingen betrokken bij het onderwijs aan dezen.

Gedurende het tweede tijdperk der kaderopleiding — dit duurt twee maanden — zijn zij ongeveer 50 tot 55 % van den voor de dienstplichtigen beschikbaren opleidingstijd, in het derde tijdperk — duur eveneens twee maanden — ongeveer 75 tot 80 % daarvan ingedeeld bij den troep.

Met zorg is vastgesteld, bij welke leervakken zij een taak kunnen vervullen en wanneer zij bij de behandeling van de onderdeelen van de oefenstof in die leervakken kunnen worden ingeschakeld. Van geen enkel vak mogen zij gedurende de opleiding geheel worden uitgesloten. De dienstplichtige sergeant moet immers tot aanvoerder worden opgeleid. Daarvoor is het noodig hem tot instructeur te vormen, al zal niet worden bereikt, dat hij *als zoodanig* niet voldoende kan worden beoordeeld.

Instructeur en aanvoerder zijn elkaar aanvullende begrippen, zij vormen geen tegenstellingen. Een aanvoerder pas is hij, die ook tot zekere hoogte instructief kan optreden. Om instructeur te kunnen worden, moet men *doen*, getheoretiseer geeft daarvoor niets.

Dit alles sluit in zich, dat juist in de hoofdvakken, dat zijn die, waarin het dienstplichtig kader zijn actieve rol op het gevechtveld moet vervullen — velddienst, aanwijzingen II en III, schieten, pionieren — dit kader *instructie* moet geven, teneinde het *aanvoorderschap* te kunnen verwerven.

In vakken als exercitie, hindernisbaan, handgranaatwerpen, geweer-vechten, behandeling wapens, schietopleiding moet het les geven, omdat daarin een middel ligt, in hen de vrijheid van optreden te ontwikkelen, hun den durf tegenover den troep bij te brengen.

Uit de diensttableaux, die in de Handleiding voor de opleiding als voorbeelden zijn opgenomen, zal men leeren kennen de stadia, waarin wij — op grond van nauwgezette waarneming — bevonden, dat het

dienstplichtig kader een taak bij de instructie in de verschillende leer-
vakken kon worden toebedeeld. Roode strepen bij de lessen geven
dit aan.

Door de tijdsindeeling, bij de lessen in de leergangen aangegeven, te
beschouwen in verband met de diensttableaux leert men de oefenstof,
welke de kaderadspiranten met de dienstplichtigen kunnen behandelen,
kennen.

Het is duidelijk, dat de tewerkstelling van de adspiranten bij de
dienstplichtigen slechts resultaat belooft, indien dit geschiedt onder
toezicht en leiding van een voldoende aantal goed geschoolde beroeps-
officieren en -onderofficieren. De vaste klasse-onderwijzer heeft daarbij
een moeilijke, maar dankbare taak te vervullen. Hij leidt niet *zijn*
recruten op, hij vormt een troep, hij maakt soldaten en kaderadspi-
ranten geschikt om hun moeilijke taak te kunnen volbrengen.

Zoo zal de beroepsinstructeur de adspiranten moeten helpen, hun
gezag op den troep te veroveren, den dienstplichtigen leeren ook dezen
te gehoorzamen.

Hij moet hen in hun volle waardigheid als onderwijzer weten te laten.
Hij grijpt niet telkens in en maakt in het bijzijn van de dienstplich-
tigen slechts de strikt noodzakelijke opmerkingen.

Hekt het onderricht, dan weet de voor zijn taak berekende onder-
officier de instructie ongemerkt over te nemen; hij is in staat het
juiste oogenblik te kiezen om het den korporaal weer over te dragen,
als de leerstof eenvoudiger wordt. Hij praat niet veel, treedt zelf
oogenschijnlijk weinig op den voorgrond en maakt zijn korte, zakelijke
opmerkingen in kleine onderbrekingen in het onderricht of bij het
einde daarvan. Hij is een toonbeeld van rust, waardigheid en zelf-
beheersching.

De wisselvallige sterkte der opleidingsgroepen, gevolg van den onbe-
rekenbaren invloed van het vooroefeningsinstituut, maakt het nood-
zakelijk nog enkele wenken te geven voor het geval het aantal adspi-
ranten te groot is, om in de aangewezen tijdruimten allen tegelijk een
beurt te geven bij de instructie.

Nimmer moeten meer korporaals worden ingedeeld dan voor wie een
taak als onderwijzer is te verrichten; slechts wanneer de onderwijzer
hulp niet kan ontberen, kunnen hem daarvoor bovendien enkele korpo-
raals worden toegewezen. Toekijken bij de instructie heeft weinig
waarde.

De korporaals worden in een aantal afdelingen verdeeld, dat over-
eenstemt met het aantal gevormde groepen of stukken. (De opleidings-
groepen worden tactisch in sectieverband gerangschikt; een indeeling
van b.v. twee groepen per sectie, in verband met de legeringsomstan-
digheden, is niet gemotiveerd.)

Steeds oefenen overeenkomstige afdelingen korporaals en groepen
soldaten te zamen, om het aantal *verschillende* korporaals, dat in een
groep les geeft, zooveel mogelijk te beperken.

De soldaten moeten in de korporaals hun *onderwijzers* zien, niet de *leerlingen*, voor wie zij als proefkonijn dienen.

Leerlingen, wien geen taak bij de instructie kan worden toebedeeld, oefenen op hetzelfde terrein in de omgeving der sectiën dienstplichtigen onder de eigen instructeurs.

Deze instructeurs laten nu eens hun leerlingen de fouten, door hun collega's gemaakt, opmerken en ontleenen daaraan oefenstof voor dit overschietende gedeelte der kaderklasse, dan weer bereiden zij de korporaals, die straks hun collega's moeten aflossen, nadat deze ten minste een uur werkzaam zijn geweest, voor op het door hen te geven onder-richt.

Bovendien kan in deze tijdruimte de leerstof worden doorgewerkt, welke de kaderadspiranten, boven die voor de dienstplichtigen bestemd, nog moeten beheerschen. Overigens is hiervoor, en tevens ter voorbereiding op het onderricht, aan de soldaten te geven, de voor afzonderlijke oefening der kaderadspiranten uitgetrokken tijd beschikbaar.

Zoo komt b.v. het leervak aanwijzingen II en III steeds tweemaal voor op het diensttableau.

Eenmaal zijn de korporaals — gedurende de eerste drie maanden althans — niet ingedeeld en worden ze in die tijdruimte voorbereid op het onderricht, dat zij op een der volgende dagen in dit vak zullen moeten geven, terwijl de beroepsinstructeur in die tijdruimte de groep dienstplichtigen extra onderhanden neemt.

Op dezelfde wijze wordt met andere leervakken gehandeld.

Ernstig willen wij waarschuwen tegen een indeeling van de groepen van korporaals in periodes van b.v. een week. Zij moeten in den regelmatigsten gang van de instructie blijven medeleven door hun dagelijkse tewerkstelling. Zij komen immers niet alleen in den troep om te leeren „optreden”; zij moeten den gang van het onderricht leeren kennen, om aanvoerder te kunnen worden.

Bovendien is een indeeling met tusschenruimten van soms enkele weken schadelijk, omdat de soldaten in vaardigheid winnen, terwijl de adspiranten in vrijmoedigheid van optreden in dien tijd verliezen.

De voorgeoefende kaderadspiranten kunnen over de klassen niet-voorgeoefenden worden verdeeld. Gedurende de eerste maand worden zij angstvallig buiten den troep gehouden. Zij worden in de tijdruimten, waarin hun collega's bij den troep werkzaam zijn, afzonderlijk geoefend, om iets van het tekort aan militaire kennis in te halen.

Na eene maand in werkelijken dienst te zijn, volgt z.m. hun aanstelling tot korporaal; zij nemen dan ook actief deel aan de opleiding van den troep.

Dat met de opleiding van dit deel der adspiranten niet meer dan 60 % kan worden bereikt van met die van hun niet-voorgeoefende collega's, is duidelijk; daaraan verandert de allerbeste methode van opleiden niets.

Wij zullen in deze beschouwing niet uitweiden over de nadeelen, die

voortvloeien uit het feit, dat de kaderadspiranten niet bij de tirailleur-compagnie zijn ingedeeld.

Wij willen volstaan met de verklaring, dat hierdoor een onmogelijke toestand in het leven is geroepen, die op den duur zal moeten worden opgelost door de herdooping van de specialisten-compagnie in 2e tirailleur-compagnie en een eenigszins gewijzigde indeeling.

Wij roeren dit punt slechts aan, om er op te kunnen wijzen, dat de methode van opleiden van het kader in verband met de indeeling ervan bij de specialisten-compagnie op zich zelf gelijk blijft. De commandanten der specialisten- en tirailleur-compagnie moeten in gemeen overleg hun diensttableaux opstellen, terwijl de H.I. daarbij leiding geeft, z.n. regelend optreedt.

Wij gaven hiermede een methode van onderricht voor onze dienstplichtigen aan; voor de kaderopleiding ontwikkelden wij *de* methode van vorming, de huidige omstandigheden in aanmerking genomen.

Zij, die een deel van onze voorstellen in eene proefopleiding controleerden — en er waren er daaronder, die met tegenzin dien arbeid aanvaardden — oordeelden er allen gunstig over.

Ook de vele chefs, die een bezoek brachten aan onze proefopleiding, zagen er eene oplossing van vele moeilijkheden in.

Voor zoover de bestaande bepalingen dit toelieten, benutten reeds 18 van de 24 regimenten de ontworpen leergangen, terwijl van enkele der 6 overige ons bekend is, dat eveneens reeds een en ander werd overgenomen.

Hieruit de conclusie te trekken, dat de proefopleidingen iets hebben opgeleverd, waaraan behoefte werd gevoeld, schijnt ons gerechtvaardigd.

In alle garnizoenen hielden wij voordrachten, geen enkele bestrijder van onze hoofdbeginselen diende zich aan.

Tegenstanders, die wij niet mochten ontmoeten, bieden wij deze beschouwingen, als basis voor de ontwikkeling van hun bezwaren.

Dat ook de overige wapens niet buiten soortgelijke handleidingen, als thans voor de infanterie zijn ontworpen, kunnen, schijnt ons niet wel voor tegenspraak vatbaar.

Dit werd ons trouwens reeds van meer dan eene zijde verzekerd.

Moge thans het Legerbestuur den weg weten te vinden om de voorschriften, waarin de gedachten, die leefden in velen, in vasten vorm zijn neergelegd, spoedig in ruime mate ter beschikking van den troep te stellen.

Inrichting en gebruik van gaszoeklichten en de samenstelling van gaszoeklicht-eenheden.

DOOR

H. J. L. HORNIX,
Kapitein der Genie.

I. Inrichting en werking.

Het licht van een gaszoeklicht wordt niet, zooals bij een gewone acetyleenlamp, geleverd door de acetyleenvlam, doch ontstaat door verhitting van een onbrandbaar en onsmeltbaar voorwerp, de zoogenaamde *gloeipastille*.

Om deze tot gloeiïng te brengen is een hooge temperatuur noodig, waartoe zuurstof aan het acetyleengas wordt toegevoerd.

Aangezien de deeltjes van het acetyleen, welke anders wegens gebrek aan zuurstof slechts tot gloeiïng kunnen geraken en het lichtgevend vermogen der vlam veroorzaken, alsdan volkomen kunnen verbranden, verdwijnt dat lichtgevend vermogen en ontstaat een blauwe steekvlam van hooge temperatuur. Deze steekvlam wordt op een eindvlak der pastille gericht en brengt dit tot gloeiïng.

Het licht van de gloeipastille wordt door een daarachter geplaatsten, in een bepaalden vorm geslepen, hollen spiegel in een slechts weinig gespreiden bundel (spreidingshoek = $\pm 4\frac{1}{2}^\circ = \pm 80\text{‰}$) teruggekaatst; uitstraling van dat licht wordt door een blind, hetwelk kan worden geopend en gesloten, belet. Een en ander geschiedt in de *lamp*, het acetyleengas wordt ontwikkeld in het *acetyleentoestel*, de zuurstof wordt toegevoerd uit de *zuurstofflesch*, waarin, als deze geheel gevuld is, een druk van ongeveer 120 atm. heerscht. Door een op de flesch aan te brengen *drukregeltoestel* wordt de overdruk van de uitstrooimende zuurstof tot de benoodigde grootte (0.2—0.4 atm.) verminderd.

Behalve de hiervoren reeds vermelde samenstellende deelen behooren nog tot het gaszoeklicht de *zuurstofslang*, de *acetyleen slang*, de *voorraadransel* (waarin onder meer een reserve-acetyleentoestel, een waterbus, enkele bussen carbid en verschillende reservedeelen zijn opgeborgen), *twee infanterieschoppen* en *vier zandzakken*.

Voor het in bedrijf stellen en houden van een gaszoeklicht zijn 2 man noodig, waarvan de eene (*lampcommandant*) in het bijzonder belast is met den toevoer van de zuurstof, terwijl de andere (*lampbediende*) den acetyleentoevoer regelt.

Wanneer het gaszoeklicht in stelling is, worden de Co's¹⁾ door den lampcommandant gegeven; de lampbediende is alsdan belast met het

¹⁾ In de bijlage zijn enkele belangrijke commando's van het gaszoeklichtbedrijf vermeld.

bewegen van de lamp en de regeling van den zuurstoftoevoer, terwijl de acetylentoevoer wordt verzorgd door een *handlanger*.

Als lampecommandant en lampbediende treden op soldaten van de Verlichtingstroepen; de handlanger wordt beschikbaar gesteld door het onderdeel, waarmede het gaszoeklicht samenwerkt en moet als zoodanig een korte opleiding ontvangen.

II. Gebruik van gaszoeklichten.

Werkings sfeer.

Onder de *werkings sfeer* van een gaszoeklicht wordt verstaan de afstand, waarop een waarnemer een door het gaszoeklicht verlicht doel nog juist kan zien, wanneer hij ongeveer naast het gaszoeklicht staat.

Onder zeer gunstige omstandigheden (droog, donker weer) hebben gaszoeklichten ten opzichte van patrouilles en dergelijke een werkingssfeer van ± 400 m; bij het indeelen van en het geven van opdrachten aan gaszoeklichten rekent men echter veiligheidshalve op geen verdere werkingssfeer dan 300 m.

De lichtbundel reikt verder dan de werkingssfeer; het gedeelte van den bundel, waarvan een waarnemer geen nut heeft, noemt men het *onwerkzame deel van den bundel*.

Met het onwerkzame deel van den bundel moet men nochtans rekening houden, omdat het schadelijk kan zijn, hetzij door het verlichten van vooruitspringende gedeelten van de eigen stelling of van vooruitgeschoven troepen, hetzij door het belemmeren van het uitzicht uit de stelling of van de waarneming bij andere gaszoeklichten (Gev. Handl. Deel I, pt. 125).

Taak.

Als gevolg van hunne beperkte werkingssfeer zijn de gaszoeklichten slechts als hulpmiddel voor de nabijverdediging geschikt.

Zij worden gebruikt voor de verlichting van het voorterrein tot op in den regel niet meer dan 300 m afstand; in hoofdzaak ter verhooging van de uitwerking van geweer- en mitrailleurvuur.

Licht mag slechts gegeven worden, wanneer de duisternis zoover is ingetreden, dat zonder belichting waarneming op 300 m afstand geheel uitgesloten is en alleen dan, wanneer met groote waarschijnlijkheid is aan te nemen, dat doelen zullen kunnen worden belicht.

De gaszoeklichten worden in den regel geplaatst in de lijn der vóórsectiën in de hoofdweerstandsstrook; indeeling in de voorpostenstrook, bij vooruitgeschoven wachten, bij varende patrouilles op inundatiën, bij bosch- en dorpsverdediging (ter verlichting van paden en wegen) kan aanbeveling verdienen.

Wijze van verlichten.

Voor elk gaszoeklicht wordt een *verlichtingssector* aangewezen, waar-

van grootte en stand bepaald worden naar plaatselijke omstandigheden. In beginsel neemt men zulk een verlichtingssector niet grooter dan 60 °.

De *grenzen* van den verlichtingssector (linkergrens, rechtergrens) mogen nimmer overschreden worden; zij worden op duidelijke wijze met witgekleurde piketten op het terrein aangegeven.

Binnen den verlichtingssector worden enkele *belangrijke richtingen* (in den regel 4 of 5) vastgelegd en op het terrein met witgekleurde piketten aangegeven; hiervoor worden bij voorkeur belangrijke punten, waarop de infanterie of mitrailleurs vuur willen brengen, gekozen; bij de commando's voor het gaszoeklicht worden deze punten met hun naam (bijv. brug, weg, boerderij, hek) aangeduid.

Indien binnen den verlichtingssector geen belangrijke punten aanwezig zijn, worden toch belangrijke richtingen vastgelegd en van rechts naar links met niet gelijk klinkende cijfers (bijv. een, drie, vijf, zeven, acht) genummerd.

Het doel, waartoe steeds belangrijke richtingen worden aangenomen, is de lamp zoo spoedig mogelijk in de gewenschte richting te kunnen brengen, aangezien daardoor meer omslachtige commando's en meer langdurige beweging van de lamp worden voorkomen.¹⁾

De belangrijkste richting of het belangrijkste punt wordt als *rust-stand* aangenomen. Het gaszoeklicht wordt in dien stand gebracht bij het begin van het bedrijf en telkens, wanneer het eenigen tijd brandende, doch verduisterd in stelling staat.

De commando's worden door den lampecommandant gegeven met niet luider stem, dan noodig is om door den lampbediende te worden gehoord. Bij de bediening van het gaszoeklicht wordt de grootst mogelijke stilte betracht en onnoodige uitstraling van licht vermeden.

Tijdens het belichten van een doel mag het gaszoeklicht niet voortdurend schijnen. Het zal slechts korten tijd (max. 10 sec) geopend blijven en daarna eenige seconden verduisterd worden, zulks om de verblindende werking te verhoogen en de uitwerking van 's vijands vuur te verminderen.

De lampecommandant plaatst zich, teneinde in zijn waarneming niet gehinderd te worden door den ondoorzichtbaren bundel, gedekt op ten minste 2 m afstand naast de lamp.

De gaszoeklichten treden in den regel afzonderlijk op; in verband met het geringe aantal gaszoeklichten, dat beschikbaar is, zal het meestal niet mogelijk zijn, de gaszoeklichten paarsgewijze te gebruiken. Is dit bij uitzondering wel het geval, dan wordt aan beide gaszoeklichten nagenoeg dezelfde verlichtingssector toegewezen en wisselen ze elkaar bij de verlichting af.

1) Wordt bijv. „Punt 3” gecommandeerd, dan wordt de lamp onmiddellijk in de richting van dat, het dichtst nabij het te verlichten doel gelegen punt gebracht en kan deze daarna door de Co's „Langzaam links (Langzaam rechts)” en „Halt” op dat doel worden gericht.

Indien een doorlopende strook vóór een stelling moet worden verlicht, is het gewenscht de gaszoeklichten op niet meer dan 200 m afstand van elkaar te plaatsen.

Samenwerking met infanterie en mitrailleurs.

De gaszoeklichten zijn een hulpmiddel van den C., tot wiens beschikking zij zijn gesteld; mitsdien ontvangt het personeel der gaszoeklichten voor het uitvoeren van de verlichting *aanwijzingen* van den C. der infanterie of mitrailleurs, aan wien het is toegevoegd. Deze aanwijzingen moeten onder meer omvatten:

de tijdstippen, waarop de gaszoeklichten in de gevechtsofstellingen moeten worden geplaatst en waarop deze wederom in de afwachtingsdekkingen mogen worden ondergebracht;

de tijdstippen van begin en einde der verlichting;

het terreingedeelte, dat moet worden verlicht en c.q. terreingedeelten, waarop en periodes, waarin geen licht mag worden gegeven;

den staat van gereedheid om zich met het gaszoeklicht te verplaatsen (toebehooren van het gaszoeklicht niet, gedeeltelijk of geheel omgehangen), enz.

In beginsel worden de gaszoeklichten niet vóór de avondskemering naar of nabij de gevechtsofstellingen en zoo spoedig mogelijk bij het aanbreken van den dag weder naar de afwachtingsdekkingen gebracht.

Eenige andere toepassingen van gaszoeklichten.

Eenige, ten minste 4, gaszoeklichten kunnen, in geval van nood, worden gebezigd voor verlichting van een landingsterrein voor vliegtuigen, waarbij men die zoeklichten dan twee aan twee naast elkaar opstelt en de paren eenigszins naar elkaar toe doet schijnen in de richting van de landing.

Indien er geen andere taak voor hen is, kunnen gaszoeklichten worden gebezigd voor het verlichten van een werkterrein, waarbij men ze boven manshoogte opstelt en ongeveer horizontaal boven het terrein doet schijnen.

Na een gevecht kunnen gaszoeklichten gebezigd worden voor het zoeken naar gewonden, in welk geval zij omgehangen worden gebruikt.

In bijzondere gevallen mogen gaszoeklichten gebruikt worden tot verlichting van moeilijk begaanbare terreingedeelten; alsdan worden de gaszoeklichten zoodanig opgesteld, dat het licht schijnt in de marschrichting.

Gaszoeklichten kunnen gebezigd worden voor het geven van optische seinen; het seinen geschiedt volgens het Morse-stelsel en gaat, door de constructie van het blind, vrij langzaam; in beginsel zal daarom alleen met het gaszoeklicht geseind mogen worden, indien andere verbindingen ontbreken of overbelast zijn.

Voor het verlichten van kantonnementen, bivaks en kwartieren en

voor het zoeken van vliegtuigen zijn gaszoeklichten noch bestemd, noch geschikt.

III. Samenstelling van gaszoeklicht-eenheden.

Per D.G. is, als onderdeel van den D.G.T., ingedeeld één VI.A., onder Co. van een kapitein. Deze bestaat uit 6 gaszoeklichtwagens (elk onder Co. van een sergeant) en de zuurstofcolonne (eveneens onder Co. van een sergeant).

Elke gaszoeklichtwagen met bijbehorend personeel vormt een gaszoeklichtgroep en bevat 6 gaszoeklichten compleet, benevens een extra hoeveelheid carbid, verschillende reserve-deelen, onderhoudsmiddelen en gereedschappen; bij elke gaszoeklichtgroep zijn 2 ploegcommandanten (sergeant of korporaal) ingedeeld.

De zuurstofcolonne bestaat uit 5 zuurstofwagens; bij elken wagen zijn ingedeeld de wagen C. (sergeant of korporaal) en 2 soldaten. Uit den zuurstofwagen worden de bij de gaszoeklichten behoorende zuurstofflesschen (klein model) met behulp van een overtaptoestel bijgevuld; elke zuurstofwagen bevat daartoe 8 zuurstofflesschen (groot model), benevens een extra hoeveelheid carbid, verschillende reserve-deelen, onderhoudsmiddelen en gereedschappen.

BIJLAGE.

Overzicht van de belangrijkste commando's v/h gaszoeklichtbedrijf.

COMMANDO.	UITVOERING.
<i>A. Het in en uit bedrijf stellen van het gaszoeklicht.</i>	
1. Afhangen.	Het gzl met al het toebehooren wordt afgehangen en op den grond geplaatst.
2. Zoeklicht bedrijfsklaar.	Het gzl wordt gereed gemaakt om te worden aangestoken.
3. Zoeklicht aansteken.	Het gzl wordt aangestoken en brandende gehouden met gesloten blind.
4. Zoeklicht dooven.	Het gzl wordt gedoofd.
5. Zoeklicht in rust.	Het gzl wordt gebracht in den toestand als vóór Co 2.
6. Omhangen.	Het gzl met al het toebehooren wordt omgehangen.
<i>B. De bewegingen met het gaszoeklicht.</i>	
7. Open.	Het blind wordt geopend.
8. Duister.	Het blind wordt gesloten.
9. Verblinden.	Het gzl wordt met korte tusschenpoozen geopend en verduisterd.
10. Links (Rechts).	Het gzl wordt over een bundelbreedte naar links (rechts) gedraaid.
11. Rijzen (Dalen).	Als voren naar boven (beneden).

COMMANDO.	UITVOERING.
12. Weinig links (Weinig rechts).	Het gzl wordt over $\frac{1}{4}$ bundelbreedte naar links (rechts) gedraaid.
13. Weinig rijzen (Weinig dalen).	Als voren naar boven (beneden).
14. Langzaam links (Langzaam rechts).	Het gzl wordt naar links (rechts) bewogen met een snelheid van $\frac{1}{2}$ bundelbreedte per seconde. De beweging van het gzl wordt gestaakt op het Co: Halt.
15. Punt 3.	Heeft het gzl een der grensstanden bereikt, dan meldt de lampbediende: Linkergrens (Rechtergrens) bereikt.
16. Linkergrens (Rechtergrens).	Het gzl wordt gebracht in de richting van het belangrijke punt 3.
17. Ruststand.	Als voren langs de linker (rechter) grens.
18. Volgen.	Als voren in de richting van den ruststand.
19. Afzoeken.	De lampbediende houdt den bundel gericht op het verlichte doel.
	De verlichtingssector wordt afgezocht.

Gegevens vreemde legers (September 1931).

DUITSCHLAND XII.

„Das Wehrmachtversorgungsgesetz”.

De „Wehrgesetz” van 23 Maart 1921 (zie ook Gegevens vreemde legers van Juli 1931) bepaalt in § 28.

„Die Versorgung der ausgeschiedenen Soldaten und ihrer Hinterbliebenen richtet sich in allen Fällen nach den Vorschriften des Wehrmachtversorgungsgesetzes”.

Zooals bekend is, bestaat het Reichsheer uit vrijwilligers, die, voor wat de soldaten betreft, een 12-jarig dienstverband hebben. Genoemde wet voorziet dan ook in de eerste plaats in de maatregelen, welke zijn vastgesteld t.a.v. de soldaten, die het leger na 12-jarigen dienst verlaten, doch voorts ook van hen, voor wie wegens ongeschikt verklaring het dienstverband binnen dien tijd wordt verbroken.

A. Na 12 dienstjaren.

De vrijwilliger heeft op den dag van zijn ontslag recht op een „Uebergangshilfe” van 1500 R.M., met de uitgesproken bestemming hem de aanschaffing van burgerkleeding, enz. mogelijk te maken. In verband daarmee mag ook nimmer eenig voorschot daarop worden verstrekt.

Voorts wordt hem op den dag van ontslag een „Zivildienstschein” overhandigd, echter na aanvraag. Deze „Schein” geeft hem recht op aanstelling als beambte bij een Rijks-, „Landes”- of Gemeentebestuur, of bij andere openbare instellingen.

Tengevolge n.l. van de inkrimping van het aantal ambtenaren bij staats- en gemeentebesturen, gaf een en ander uit den aard der zaak dikwijls groote moeilijkheden. Vandaar dat de rechthebbenden op een burgerbetrekking thans ook aangesteld kunnen worden bij de bedrijven van gas, water, electriciteit, enz. Voorts hebben de *kerkbesturen* zich bereid verklaard, daartoe geschikte personen, in 't bezit van bedoelde „Schein”, in dienst te nemen, waartoe het Wehrkreiscommando de namen van de betreffende personen aan het bestuur der kerkelijke gemeente opgeeft.

Na afloop van de maand van ontslag (gedurende welke vol salaris wordt genoten) ontvangt de vrijwilliger gedurende 3 jaar een „overgangsbezoldiging” en wel het eerste jaar $\frac{6}{8}$, het tweede jaar $\frac{5}{8}$ en het derde jaar $\frac{4}{8}$ van het tractement, volgens hetwelk zijn pensioen zou worden berekend. Behalve deze „overgangsbezoldiging” wordt nog een kindertoeslag betaald van 20 R.M. per maand, niet alleen voor de kinderen, welke reeds geboren zijn, doch ook voor de kinderen, welke alsnog geboren worden gedurende de drie jaren van de „overgangsbezoldiging”.

Wanneer de vrijwilliger afstand doet van de „Zivildienstschein”, omdat hij een niet-ambtelijk beroep kiest, wordt hem gedurende 3 jaar als *toelage* boven zijn „overgangsbezoldiging” een belastingvrij bedrag van jaarlijks 1000 R.M. toegekend. Heeft iemand aanvankelijk de „Zivildienstschein” gekozen, doch geeft hij deze binnen een jaar terug, dan ontvangt hij alsnog ten volle genoemde toelage.

Indien een vrijwilliger, binnen de 2 jaar na zijn ontslag, gaat verhuizen tengevolge van overgang in een burger beroep, worden hem verhuiskosten toegekend overeenkomstig den rang, welken hij laatstelijk in den militairen dienst bekleedde.

B. Na 8 dienstjaren.

De vrijwilliger, die na een diensttijd van ten minste 8 jaar, doch minder dan 12 jaar wegens ongeschiktheid ontslag krijgt, heeft op den dag van zijn ontslag aanspraak op:

1. een „Uebergangshilfe” van 1000 R.M.;
2. den „Zivildienstschein”;
3. een „overgangsbezoldiging” gedurende 2 jaar en wel het eerste jaar $\frac{6}{8}$ en het tweede jaar $\frac{5}{8}$ van het tractement, volgens hetwelk zijn pensioen zou worden berekend;
4. kindertoeslag als onder A.

Bij afstand doen van de „Zivildienstschein” wordt een toelage op de „overgangsbezoldiging” toegekend van 1000 R.M. per jaar.

C. Na 4 dienstjaren.

Wordt de vrijwilliger na een diensttijd van ten minste 4 jaar, doch minder dan 8 jaar ontslagen wegens ongeschiktheid, dan kan hij aanspraak maken op:

1. een „Uebergangshilfe” van 1000 R.M.;
2. den „Zivildienstschein”;
3. een „overgangsbezoldiging” gedurende 1 jaar en wel $\frac{6}{8}$ van het tractement, volgens hetwelk zijn pensioen zou worden berekend;
4. kindertoeslag als onder A.

Bij afstand doen van de „Zivildienstschein” wordt een toelage op de „overgangsbezoldiging” (dus gedurende 1 jaar) toegekend van 1000 R.M.

D.

Aan soldaten, die niet onder een van bovengenoemde categorieën vallen en dus zonder „Versorgung” ontslagen zouden moeten worden, kan voor éénmaal een bedrag van 150 R.M. worden verstrekt, alsmede een vervoerbewijs per trein, enz. naar hun familie of gemeente, waar zij het laatst woonden.

FRANKRIJK XXXII.

Landsverdediging.

Het werk voor het in staat van verdediging brengen van de oostgrens van Frankrijk wordt met spoed voortgezet. ¹⁾

Einde Juni werd door de Chambre des Députés een bedrag toegestaan van 2 milliard 400 millioen francs (430 stemmen vóór en 155 tegen), nadat een voorstel tot verdaging was verworpen. Dit bedrag medegerekend, zal in totaal ongeveer 3 milliard 825 millioen francs ter beschikking van den minister van oorlog zijn gesteld voor de uitvoering van een te voren reeds goedgekeurde wet betreffende de landsverdediging.

Uit het verslag van de Legercommissie halen wij het volgende aan: „De Legercommissie heeft zich naar de grens begeven om de verdedigingswerken te bezoeken van Straatsburg tot Longuyon. Zij heeft vastgesteld, dat het werk overal is begonnen of voortgezet overeenkomstig een rijpelijk overwogen en vastgesteld plan. Alles geeft den indruk van een samenhangend stelsel, dat uitgevoerd wordt met volharding en groote werkzaamheid. De opvattingen zijn daarbij getoetst aan de lessen uit den grooten oorlog, waarbij voorzieningen zijn getroffen, welke rekening houden met de middelen, waarover een aanvaller kan beschikken. Op onbetwistbare wijze blijkt aan de commissie, dat het verdedigingsstelsel de noodzakelijke aanvulling vormt van de wetten, die den éénjarigen dienstdijd hebben ingevoerd. Aangezien de commissie de overtuiging heeft, dat de gelden technisch goed zijn benut, acht zij het noodzakelijk, dat de werkzaamheden zonder oponthoud worden voortgezet en in een zoo kort mogelijken tijd voleindigd. Zij vormen tegen niemand eenige bedreiging; bestemd om het gevaar van een inval op Fransch gebied tegen te gaan, vervullen zij de eischen, welke gesteld moeten worden om dit doel te bereiken”.

De minister van oorlog deelde in de Kamer mede, dat het geheele verdedigingsstelsel vermoedelijk einde 1934 gereed zal zijn.

Recruteering beroepspersoneel.

Zooals reeds werd medegedeeld in Gegevens vreemde legers, Maart 1930 (zie de noot op blz. 157), heeft men in Frankrijk groote moeite om het benoodigde beroepskader, ter sterkte van 106.000 man, voor wat betreft het aantal, op peil te houden. De Generaal TARGE, *Directeur de l'office du recrutement des militaires de carrière*, deelt in een rapport daaromtrent verschillende bijzonderheden mede.

Ten eerste blijkt daaruit, dat het getal van 106.000 moet worden beschouwd als een minimum, doch dat thans aan beroepspersoneel benoodigd zijn 111.300 man. Het getal van 106.000 schijnt einde 1929

¹⁾ Zie Gegevens vreemde legers, Maart 1930.

inderdaad te zijn bereikt, doch naderhand heeft men met velerlei middelen propaganda moeten voeren om dit aantal te behouden. Het getal 111.300 is echter geenszins bereikt. Als nieuwe maatregelen, welke noodzakelijk waren om de reëruëtering te bevorderen, noemen wij:

Verhooging van de soldij der onderofficieren en manschappen.

Bijzondere voordeelen voor het beroepspersoneel (in 't bijzonder voor de manschappen) van bepaalde korpsen en garnizoenen, in den vorm van een soldijverhoging, te beginnen met het 2e dienstjaar. Een en ander heeft betrekking op de garnizoenen en wapens, voor welke weinig of geen voorkeur bestaat (zie bovengenoemde noot).

Verhoging van de premiën voor hernieuwde verbintenissen. -

Voorts nog velerlei gunstige bepalingen, waaruit duidelijk blijkt, dat slechts met groote moeite het benoedigde beroepspersoneel kan worden verkregen. Einde 1930 ging er dan ook een rondschrijven uit van het Ministerie van Oorlog, waarin aan de troepencommandanten werd opgedragen, in het eigen korps mede te werken tot dit doel, door o.a. te trachten vooral de goede instructeurs, wier dienstverband eindigde, tot hernieuwde dienstneming te bewegen, en verder door propaganda te voeren in hun korps, waartoe speciale fondsen beschikbaar werden gesteld door het „office de recrutement”, hierboven genoemd.

Volgens den tegenwoordigen toestand is er bij de infanterie een tekort van ruim 1000 *onderofficieren* en bij de artillerie (vooral met paardentraactie) van bijna 1000. Daarentegen is er bij de cavalerie een overcompleet van 500 en bij de luchtvaart van 1700 onderofficieren.

Voor wat betreft de *manschappen*, is er een tekort bij alle wapens, behalve bij de infanterie en den trein. Bij de cavalerie bijv. 2000 man, bij de luchtvaart 2800 man en bij de koloniale troepen ongeveer 2300 man.

In totaal is er volgens den Generaal TARGE een overcompleet van 500 onderofficieren, doch een tekort van 6000 manschappen.

Merkwaardig is het verschil, dat bestaat t.a.v. de eischen van geschiktheid, die men in verschillende plaatsen stelt, blijkbaar afhankelijk van de inzichten van den geneeskundigen dienst ter plaatse. De volgende cijfers geven hieromtrent een indruk.

In het 3e région werden afgekeurd:

te Cherbourg 17,48 %; te Rouaan 49,01 %.

In het 8e région:

te Chalon sur Saône 8,44 %; te Auxonne 77,01 %.

In het 9e région:

te Cholet 3,12 %; te Niort 42,54 %.

In het 20e région:

te Saverne 7,07 %; te Epinal 37,38 %.

In Maart 1930 werd een verbintenis van 18 maanden mogelijk. Het aantal, volgens dit dienstverband onder de wapenen, bedraagt thans ongeveer 50 % van het vrijwillig personeel; de vermeerdering aan

personeel over 1930 is dan ook alleen te danken aan dit korte dienstverband.

Sinds September 1930 vooral is het aantal verbintenissen vrij sterk gestegen, waaraan uit den aard der zaak de algemeene economische crisis niet vreemd is. De Generaal TARGE vestigt voorts de aandacht op de vermindering van de geboorten in de oorlogsjaren (195.000 in 1915 tegen 400.000 vóór den oorlog), waardoor het aantal jongelieden, die geschikt zijn voor den krijgsdienst, sterk zal verminderen, te beginnen met 1933, zoodat de propaganda, te beginnen met dit jaar, wel tot het uiterste moet worden opgevoerd, wil men steeds over het benoodigde kader kunnen beschikken.

Boekbespreking.

Marschall FOCH. *Meine Kriegserinnerungen 1914—'18*. Übersetzt von Oberstleutnant a. D. Dr. FRITZ EBERHARDT. Verlag von K. F. KOEHLER. *Leipzig*, 1931. Prijs 10 Mark, geb. 15 Mark.

Het werk omvat alleen een beschrijving van de krijgsverrichtingen, waaraan de schrijver zelf heeft deelgenomen.

Het eerste deel behandelt het onder FOCH's bevel optreden van het XX L.K. in Lotharingen (25 Juli—28 Augustus 1914); in het tweede deel wordt beschreven het optreden van het 9e Leger (29 Augustus—4 October 1914) onder het opperbevel van Generaal FOCH tijdens den slag aan de Marne en den terugtocht der Duitsche legers en het begin van den stellingoorlog; in het derde deel wordt behandeld de slag in Vlaanderen, waarbij schrijver de leiding der operatiën had. Van het tijdperk voorjaar 1915 tot Mei 1917 geeft de uitgever een kort overzicht van het verloop der oorlogshandelingen en FOCH's optreden als Chef van den Generalen Staf. In het vierde deel geeft schrijver weer zijn optreden als opperbevelhebber der legers der Verbondenen en behandelt de groote Duitsche aanvallen in de eerste helft van 1918 en de daaropvolgende aanvallen der Verbondenen, den terugtocht der Duitschers, alsmede den wapenstilstand en ten slotte den marsch naar den Rijn.

De belangrijkste episodes uit den oorlog op het Westfront worden derhalve beschreven; aangezien FOCH hierbij een leidende rol vervulde, bevat het boek uit den aard der zaak — naast de beschrijving der oorlogshandelingen — vele belangwekkende beschouwingen.

De beschrijving van het optreden van het 9e Leger in den Marneslag 1914 komt niet geheel overeen met datgene, dat ons door verschillende andere schrijvers daaromtrent bekend geworden is. Volgens FOCH is de aanval der 42e Divisie de oorzaak van den terugtocht van BÜLOW's leger geweest, terwijl wel als vaststaand kan worden aangenomen, dat BÜLOW om andere redenen terugtrok. De schrijver schijnt hier zichzelf wel wat al te veel lof toe te zwaaien, een indruk, welken men trouwens bij de bestudeering van het werk bij herhaling verkrijgt.

De beschouwingen in zijn voorwoord, die de schrijver geeft betreffende de schuldvraag van den oorlog, doen niet bepaald sympathiek aan.

Het werk is voor hen, die een studie van den wereldoorlog maken, van groote beteekenis. Het is dikwijls boeiend geschreven. Eenige duidelijke kaarten vergemakkelijken de bestudeering.

C.

League of nations. *Armements Year-Book. Seventh Year, 1930—1931. Geneva, 1931.*

Het bekende werk omvat 3 deelen: het 1e deel behandelt van 62 Staaten de organisatie van land- en zeemacht, bewapening en recruteering; het 2e deel bevat gegevens betreffende het budget dier

weermachten; het 3e deel verstrekt gegevens omtrent de belangrijkste voor de landsverdediging noodige producten.

Het werk is een goede bron voor hem, die gegevens omtrent de genoemde zaken van eenigen Staat wenscht te weten.

C.

Rüstung und Abrüstung. Eine Umschau über das Heer- und Kriegswesen aller Länder. Unter Mitwirkung zahlreicher Mitarbeiter herausgegeben von K. L. VON OERTZEN, Oberst a. D. E. S. MITTLER & SOHN. *Berlin*, 1931. Prijs R.M. 12,—, geb. R.M. 14,—.

Deze nieuwe uitgave sedert 1929 vormt den 45en jaargang van „Löbells Jahresberichte“; zij schetst den toestand der bewapeningen in het voorjaar 1931.

Ook dit werk bevat in beknopten vorm tal van gegevens betreffende organisatie, bewapening en uitrusting der weermachten van verschillende Staten.

Het 3e deel omvat beschouwingen en gegevens omtrent de ontwikkeling van eenige takken van dienst.

C.

Schets van de Wet op de Krijgstucht. Toegelicht aan de hand van de jurisprudentie der militair-rechtelijke colleges, door W. CHR. WENSINK, Eerste-Luitenant der Infanterie. N.V. Boeken Kunst drukkerij v/h MOUTON & Co., 's-Gravenhage, 1931. Prijs f 1,75.

Bestond er vóór het verschijnen van dit boekje een leemte en vult dit boekje deze leemte aan?

Inderdaad behoeft de tekst van de wet voor den oningewijde een toelichting. Tot die min of meer oningewijden behoort het meerendeel van onze reserve-officieren, die in oorlogstijd nochtans geroepen zijn deze wet toe te passen. Een uitmuntende voorlichting geeft het boek van SCHEPEL en VAN DIJCK ¹⁾. Ook het legerbestuur heeft eene officieele toelichting gegeven in den Leidraad voor commandanten van oorlogscompagnieën (boekwerk No. 74). Een leemte vult het werk van WENSINK dus niet aan.

Aangenomen kan worden, dat het boek bestemd is voor de landmacht, maar dan zou het geheel veel beter leesbaar zijn, indien in een volgenden herdruk alle bepalingen, welke betrekking hebben op de zeemacht, werden weggelaten. In een wet is er geen plaats voor raadgevingen, maar in een boek als dit missen wij noode juist die wenken, waaraan blijkens de practijk behoefte wordt gevoeld. De inleiding is wel het

¹⁾ Wetboek van Militair Strafrecht en Wet op de Krijgstucht. Derde uitgave.

beste hetgeen het boek biedt. Raadgevend, opvoedend, idealistisch, van psychologisch inzicht getuigend; zoo hadden wij gaarne den geheelen opzet gezien.

Den titel van Hoofdstuk VIII, *Het opleggen van krijgstuuchtelijke straffen*, achten wij minder gelukkig gekozen. Hoofdstuk VI heet *De strafbevoegdheid*. Punt 34 van Hoofdstuk VIII handelt over: wijze van gebruik der strafbevoegdheid. Dat is wonderlijk. De inhoud van Hoofdstuk VIII wordt beter weergegeven door *Tuchtrechtelijke rechtspleging*.

Ook de onderverdeeling is niet altijd logisch. Het getal 14 van punt 14 geeft een betere indeeling, indien het wordt verplaatst naar blz. 21, 3e zinsnede van onderen vóór het woord „Overtreding”. Het getal 15 op blz. 21 kan een zinsnede hooger worden geplaatst.

Op blz. 23 staat dat:

„in de tweede plaats moeten de strafmiddelen, welke de wet op de „krijgstucht ter beschikking van den strafoplegger stelt, het „gebeurde voldoende tot gelding kunnen brengen.”

Het gaat hier om de vraag, wanneer een strafoplegger bevoegd is een feit, als b.v. diefstal in een lichten vorm, af te doen door het opleggen van eene krijgstuuchtelijke straf. Maar dan moet de schrijver zich onthouden van het toevoegen van een eisch, dien de wet niet stelt. Bovendien is het onjuist, want de wet beperkt de bevoegdheid tot afdoening tot lichte feiten en de maximum krijgstuuchtelijke straffen zijn ver van licht. Aan den eisch wordt dus altijd voldaan.

Op blz. 26 staat dat de garnizoenscommandant na een advies aan den auditeur, indien mogelijk, den verdachte hoort. De schrijver lascht hier een persoonlijke meening in, welke in de practijk niet voorkomt. Een garnizoenscommandant heeft wel wat anders te doen. Zoo iets behoort in een leidraad niet thuis. Op blz. 26 krijgt de garnizoenscommandant den raad zijn inzichten te motiveeren aan den commandeerenden officier, indien hij met dezen van meening verschilt. Dat lijkt mij een zeer noodlottige raad, welke tot conflicten leidt. Op blz. 26 bepleit de schrijver uitbreiding van de strafbevoegdheid van den garnizoenscommandant; op blz. 43 beperking van dezelfde bevoegdheid. Trouwens dergelijke bespiegelingen kunnen worden gemist.

In tegenstelling met het gestelde op blz. 27 is de garnizoenscommandant niet bevoegd rekening te houden met de reeds ondergane krijgstuuchtelijke straf; neen, hij moet het feit toetsen aan de wet en niet aan de straf.

De schikking (blz. 27) is niet afhankelijk van betaling van de *maximum* boete, het bedrag wordt juist door *schikking* door den auditeur vastgesteld.

Bij bepaalde opleidingsinstituten wordt blijkbaar de wet overtreden (blz. 28), aangezien het aantal strafsoorten wordt uitgebreid. Dit is in strijd met de wet. Bovendien wordt in het *Regl. Kr.* daartegen in art. 29, lid 1, nadrukkelijk gewaarschuwd. Op blz. 28, 50 en 54 wordt

vrijwel dezelfde stof behandeld, n.l. de toepassing van art. 50. Dat komt ten nadeele van het overzicht van de stof.

Hier en daar is de schrijver wat heel exclusief (blz. 29). Mag de compagniescommandant zijn soldaat niet bezoeken in de cel? Er staat, dat hij alleen bezoeken mag ontvangen van personen, die met de geestelijke verzorging zijn belast.

Op blz. 38 en 56 is vermeld hetgeen gebeurt bij opheffing van de tuchtklassen. De bepalingen omtrent het beklag worden, behalve in het betreffende hoofdstuk, ook elders vermeld.

Hoofdstuk VII heet: *Het krijgstuchtelijk voorloopig arrest.*

Punt 32 handelt echter over het *justitieel* voorloopig arrest.

Op blz. 53 is de schrijver wel zeer doordrongen geweest van het belang van het daar behandelde onderwerp. In een kort bestek herhaalt hij driemaal hetzelfde.

Dat de commandeerende officier een straf moet schorsen, als de man ter zake van hetzelfde feit alsnog naar den rechter wordt verwezen, is de persoonlijke meening van den schrijver (blz. 54). Immers houdt de rechter bij het toemeten van de straf rekening met de reeds ondergane krijgstuchtelijke straf. Er is geen dwingende reden voor en zeker is er geen reden voor om het hier voor te stellen als een noodzakelijk feit.

Desniettemin wenschen wij te verklaren, dat de bestudeering van dit boek haar nut kan hebben voor hem, die in staat is tot critisch lezen en vergelijken.

S.

Reglement betreffende de krijgstucht, met toelichtingen, door A. F. STEFFEN, Eerste-Luitenant der Infanterie. Uitgave C. DE JONG. *Kampen*. Prijs f 1,50.

Een uitnemend werk, dat in een gevoelde behoefte voorziet.

Bij de behandeling van de wet op de krijgstucht in de 2e Kamer werd gevraagd om een toelichting voor hem, die de wet zou moeten toepassen, maar daarnaast ook om een toelichting voor hem, die de bepalingen der wet aan den lijve zou ondervinden. De regeering stelde toen een reglement betreffende de krijgstucht in het uitzicht, dat aan de gestelde wenschen zou tegemoetkomen. Inderdaad verscheen een reglement. Dat dit aan de verwachtingen van de vragers beantwoordt, is twijfelachtig. Dit boek verklaart de bron, welke een verklaring zou zijn. De schrijver is hierin ten volle geslaagd. Het is duidelijk en overzichtelijk. Wij zijn den schrijver oprecht dankbaar. Ieder woord meer kan slechts den inhoud van ons zeer waardeerend oordeel verzwakken.

S.

Ter aankondiging ontvangen.

Schets van de Wet op de Krijgstucht. Toegelicht aan de hand van de jurisprudentie der militair-rechtelijke colleges, door W. CHR. WENSINK, Eerste-Luitenant der Infanterie. N.V. Boek- en Kunst-drukkerij v/h MOUTON & Co. 's-Gravenhage, 1931. Prijs f 1,75.

De Staatskundige en Militaire Verhouding tussehen Nederland en België. Voordracht gehouden op 28 April 1931 in de Afdeeling Amsterdam van de Algemeene Vereeniging van Verlofs-officieren der Nederlandsche Land- en Zeemacht, door H. L. VAN OORDT, Luitenant-Generaal b.d. N.V. KORTEWEG & STEMERDING. Rotterdam. Prijs f 0,50.

Oberst G. VON DER HELLEN. Die Erziehung zum Soldaten. Eine vergleichende Studie über die in Deutschland, England, Frankreich, Italiën, Österreich und Russland dafür geltenden Bestimmungen, sowie eine Anleitung für die Gestaltung des Unterrichts. Verlag LEUSCHNER UND LUBENSKY. Graz, 1931. Prijs RM. 1,80.

Reglement betreffende de krijgstucht, met toelichtingen, door A. F. STEFFEN, Eerste-Luitenant der Infanterie. Uitgave C. DE JONG. Kampen. Prijs f 1,50.
